

SPRÁVA ECRI O SLOVENSKEJ REPUBLIKE

(Šiesty monitorovací cyklus)



Prijatá 1. októbra 2020

Uverejnená 8. decembra 2020

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Upozorňujeme, že tento dokument je prekladom. V prípade pochybností by sa malo vychádzať z jeho pôvodnej verzie v angličtine alebo francúzštine

OBSAH

PREDSLOV	5
ZHRNUTIE.....	7
ZISTENIA A ODPORÚČANIA.....	9
<i>I. ÚČINNÁ ROVNOSŤ A PRÍSTUP K PRÁVAM</i>	9
A. ANTIDISKRIMINAČNÉ ORGÁNY	9
B. INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE	10
C. NEREGULÁRNI MIGRANTI.....	11
D. ROVNAKÉ ZAOBCHÁDZANIE S LGBTI ĽUĎMI.....	12
<i>II. VERBÁLNE PREJAVY NENÁVISTI A NÁSILIE MOTIVOVANÉ NENÁVISŤOU</i>	16
A. VERBÁLNE PREJAVY NENÁVISTI	16
B. NÁSILIE MOTIVOVANÉ NENÁVISŤOU	22
<i>III. INTEGRÁCIA A ZAČLENENIE</i>	23
A. MIGRANTI	23
<i>IV. TÉMY TÝKAJÚCE SA KONKRÉTNE SLOVENSKEJ REPUBLIKY</i>	32
A. ODPORÚČANIA NA PREDBEŽNÉ NÁSLEDNÉ HODNOTENIE	32
B. POLICAJNÁ BRUTALITA	32
ODPORÚČANIA NA PREDBEŽNÉ NÁSLEDNÉ HODNOTENIE	35
ZOZNAM ODPORÚČANÍ	37
BIBLIOGRAFIA	39
PRÍLOHA: STANOVISKO VLÁDY	45

PREDSLOV

Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI) zriadená Radou Európy je nezávislým orgánom na monitorovanie ľudských práv, ktorý sa špecializuje na otázky súvisiace s bojom proti rasizmu, diskriminácii (na základe „rasy“, etnického/národnostného pôvodu, farby pleti, občianstva, náboženského vyznania, jazyka, sexuálnej orientácie a rodovej identity), xenofóbie, antisemitizmu a intolerancii. Tvoria ju nezávislí a nestranní členovia, ktorí sú do nej ustanovení na základe ich morálnej autority a uznávanej odbornej spôsobilosti v oblasti rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a intolerancie.

V rámci svojich štatutárnych činností ECRI vykonáva individuálne monitorovanie jednotlivých členských štátov, ktorého súčasťou je analýza situácie v oblasti rasizmu a intolerancie v danej krajine a predkladanie námetov a návrhov na riešenie zistených problémov.

Pri vykonávaní individuálneho monitorovania ECRI uplatňuje zásadu rovnosti všetkých členských štátov. Monitorovanie prebieha v päťročných cykloch. Správy z prvého kola boli vypracované ku koncu roka 1998, správy z druhého kola ku koncu roka 2002, správy z tretieho kola ku koncu roka 2007, správy zo štvrtého kola začiatkom roka 2014, a správy z piateho kola ku koncu roka 2019. Práca na príprave správ zo šiesteho kola sa začala koncom roka 2018.

Ako pracovné metódy sa pri príprave správ využívajú analýza dokumentov, návšteva krajiny a dôverný dialóg s národnými orgánmi.

Správy ECRI nie sú výsledkom vyšetrovania alebo svedeckých dôkazov. Sú to analýzy, ktoré vychádzajú z informácií získaných z najrôznejších zdrojov. Základom dokumentárneho výskumu sú početné vnútroštátne aj medzinárodné písomné pramene. Návšteva na mieste poskytuje príležitosť stretnúť sa s priamo zainteresovanými stranami (z vládneho aj mimovládneho sektora) s cieľom získať podrobné informácie. V rámci dôverného dialógu môžu národné orgány, ak to považujú za potrebné, predkladať pripomienky k návrhu správy s cieľom opraviť prípadné faktografické chyby, ktoré by sa mohli v správe vyskytnúť. Ak si to národné orgány želajú, v závere tohto dialógu môžu požiadať, aby ich stanoviská boli pripojené k záverečnej správe ECRI.

V šiestom kole sa správy o jednotlivých krajinách zameriavajú na tri témy, ktoré sú spoločné pre všetky členské štáty: (1) Účinná rovnosť a prístup k právam, (2) Verbálne prejavy nenávisťi a násilie motivované nenávisťou a (3) Integrácia a začlenenie, ako aj viacero tém týkajúcich sa konkrétne daného štátu.

V rámci šiesteho cyklu sa znova požaduje prioritné splnenie dvoch konkrétnych odporúčaní vybraných spomedzi odporúčaní uvedených v správe. ECRI uskutoční predbežné následné hodnotenie plnenia týchto dvoch odporúčaní najneskôr do dvoch rokov od uverejnenia tejto správy.

ECRI vypracovala túto správu na svoju vlastnú zodpovednosť. Správa odráža situáciu k 1. júlu 2020; vývoj, ku ktorému došlo od tohto dátumu, sa v nasledujúcej analýze ani v záveroch a návrhoch neberie do úvahy.

ZHRNUTIE

Od 20. marca 2014, keď bola prijatá piata správa ECRI o Slovenskej republike, bol vo viacerých oblastiach dosiahnutý pokrok a boli rozvíjané osvedčené postupy.

Rozpočet Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej len „stredisko“) bol v roku 2019 zvýšený o 40 %. Učebné osnovy podporujú rozmanitosť a začlenenie. Neregulárni migranti majú prístup k zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu. Zlepšenie, hoci z nízkej východiskovej úrovne, sa pozoruje aj v postojoch k LGBT ľuďom. V slovenskom právnom poriadku sa dnes partneri rovnakého pohlavia považujú za „blízke osoby“ a začínajú užívať niektoré práva.

Orgány prijali akčný plán boja proti rasizmu a parlament uložil dvom svojim poslancom pokuty za verbálne prejavy nenávisť. Sankcie za prejavy nenávisť boli uložené aj v mediálnej oblasti. Zdá sa, že trestné stíhanie vedené proti viacerým členom strany LSNS a návrh generálneho prokurátora na jej zrušenie viedli k zmierneniu rétoriky strany.

V Trestnom zákone boli zmenené a doplnené ustanovenia týkajúce sa trestných činov z nenávisť a boj proti týmto trestným činom bol zverený špecializovaným útvarom v rámci polície, prokuratúry a súdov. Dvetisíc Rómov má byť prijatých za členov občianskych hliadok.

Relevantné dokumenty obsahujú dôležité opatrenia na inkluzívnu integráciu osôb prisťahovaleckého pôvodu.

Vo svetle podrobných štatistík o životných podmienkach Rómov si orgány uvedomujú vysokú mieru vylúčenia veľkej časti rómskej populácie. Orgány prejavujú odhodlanie zlepšiť postavenie Rómov prostredníctvom systémových opatrení, vrátane opatrení v oblasti vzdelávania, bývania a zamestnanosti.

Bola zavedená povinná predškolská príprava v trvaní jedného roka a bezplatné obedy na základných školách. Bolo vytvorených niekoľko tisíc pracovných miest pre Rómov, ktorí ako mediátori, asistenti učiteľa, terénni domovníci alebo členovia občianskych hliadok prispievajú k zlepšovaniu otrasných životných podmienok v rómskych osadách. Zvýšil sa počet rómskych detí umiestnených do materských škôl a detí navštevujúcich stredné školy.

Policijni riaditelia zastavili vykonávanie policajných akcií veľkého rozsahu v rómskych okrskoch a presadzujú používanie telových kamier ako spôsobu predchádzania policajnému násiliu.

ECRI víta tento pozitívny vývoj v Slovenskej republike. Avšak napriek dosiahnutému pokroku niektoré otázky naďalej vyvolávajú znepokojenie.

Stredisko nemá všetky právomoci, ktoré by malo mať, nie je dostatočne nezávislé, a verejná ochrankyňa práv (ďalej len „ombudsmanka“) bola vystavená slovným útokom, okrem iných aj od člena vlády. Zdá sa, že školáci nemajú dostatočné vedomosti o práve na rovnaké zaobchádzanie a na ochranu pred diskrimináciou. Mnohí ukrajinskí migranti sa nachádzajú v neregulárnej situácii, pretože slovenskí zamestnávateľia nejavia ochotu legálne ich zamestnať na základe pracovnej zmluvy.

Pretrvávajúce verbálne prejavy nenávisť voči LGBT ľuďom vytvára negatívnu dynamiku, čo znamená, že nebol dosiahnutý dostatočný pokrok pri presadzovaní ich rovnakého zaobchádzania. Akčný plán, ktorý mal zlepšiť ich situáciu, nebol schválený, a iniciatíva na uzákonenie registrovaných partnerstiev nezískala podporu parlamentu.

Podobne sa stupňovali aj prejavy nenávisť voči iným skupinám, najmä Židom, moslimom, migrantom, Rómom a černochoch. Tradičné aj elektronické médiá tieto prejavy nenávisť ďalej šíria a zosilňujú tým, že neúmerne často prezentujú negatívne témy a ukazujú nenáležité obrazové materiály. Z internetu sa odstraňuje iba veľmi málo nenávisťného obsahu a jeho prevádzkovatelia nepresadzujú dodržiavanie svojich etických kódexov.

Veľmi veľký podiel trestných činov z nenávisť sa orgánom nenahlasuje, sčasti pre nedôveru obetí v políciu a sčasti preto, že chýba dostatočne široká definícia pojmu trestný čin z nenávisť a vyšetrovanie sa nevedie dostatočne dôkladne.

Nezrealizovali sa niektoré kľúčové opatrenia na inkluzívnu integráciu migrantov, ako sú napríklad bezplatné kurzy slovenského jazyka alebo integračné kurzy. A najmä, školy nevyužívajú

finančné prostriedky vyčlenené na výučbu slovenčiny pre deti prisťahovaleckého pôvodu. Migranti majú ťažkosti aj s hľadaním ubytovania a umiestnením detí v materských školách. Moslimovia majú veľké problémy s praktizovaním svojej viery.

Veľmi veľa Rómov stále žije v osadách v podmienkach segregácie, štrukturálnej diskriminácie a extrémnej chudoby. Mnoho detí pred nástupom do školy nedostáva riadnu starostlivosť, prehľbuje sa ich vývinové zaostávanie a nemajú žiadnu príležitosť naučiť sa slovenčinu ako svoj budúci vyučovací jazyk. Príliš veľa detí je zaraďovaných do špeciálnych tried a vzdelávacích zariadení. Viac ako polovica rómskych detí trpí segregáciou.

Mnohé opatrenia zamerané na pomoc Rómom sú financované iba na základe časovo obmedzených projektov, a kľúčové orgány sa neujali zodpovednosti za zavádzanie a financovanie osvedčených postupov, ktoré by bolo vhodné ďalej rozvíjať udržateľným spôsobom a v potrebnom rozsahu. Finančné prostriedky, ktoré boli poskytnuté samosprávam na zlepšenie situácie Rómov, niektoré samosprávy nevyužívajú. Rómske ženy môžu byť vystavené diskriminácii v nemocničnom prostredí, a urobilo sa len málo na odškodnenie bývalých obetí nútenej sterilizácie.

Tvrdenia o policajnej brutalite sa riadne nevyšetrujú a Úrad inšpekčnej služby Policajného zboru nie je dosť nezávislý.

V tejto správe ECRI žiada orgány, aby prijali opatrenia vo viacerých oblastiach; v tejto súvislosti vydáva sériu odporúčaní, vrátane týchto:

Orgány by mali posilniť nezávislosť strediska. Na školách by sa malo posilniť vzdelávanie o rovnakom zaobchádzaní a o zákaze diskriminácie.

Orgány by mali vypracovať a implementovať akčný plán pre LGBTI* ľudí, zrušiť povinnosť sterilizácie transrodových ľudí ako podmienky na právne uznanie ich pohlavia, a v prípade intersexuálnych detí zakázať liečebné

a chirurgické zákroky, ktoré nie sú z medicínskeho hľadiska nevyhnutné.

Orgány by mali prijať nový akčný plán prevencie a boja proti rasizmu, homofóbii a transfóbii, a urobiť kroky k tomu, aby poskytovatelia internetových služieb a prevádzkovatelia sociálnych sietí urýchlene odstraňovali nenávisťný obsah.

Mali by tiež ustanoviť rasový, homofóbny alebo transfóbny motív ako priťažujúcu okolnosť každého trestného činu, prijať širokú definíciu trestných činov z nenávisti, a položiť základy dialógu a stálej spolupráce medzi políciou a menšinovými skupinami.

Orgány by mali zabezpečiť, aby v ich stratégiách integrácie Rómov a migrantov boli stanovené aj ukazovatele a časové rámce, a boli určené inštitúcie a osoby zodpovedné za plnenie cieľov a implementáciu opatrení. Mali by pravidelne hodnotiť dosiahnutý pokrok s použitím týchto ukazovateľov.

Orgány by mali zabezpečiť riadnu prípravu prechodu päťročných detí na povinnú predškolskú výchovu, postaviť dostatočný počet materských škôl a zabezpečiť odbornú prípravu potrebných pedagogických pracovníkov, najmä na výučbu slovenčiny ako druhého jazyka*. Mali by sa urobiť aj ďalšie kroky k vytvoreniu lepších podmienok na učenie sa pre rómske deti a k odstráneniu segregácie v školách a riešeniu nadmerného zastúpenia rómskych detí v špeciálnom školstve.

Orgány by mali rozšíriť programy bývania a zamestnávania Rómov, odstrániť diskrimináciu rómskych žien v nemocniciach a zriadiť vyšetrovací výbor na prešetrenie rozsahu praxe nútených sterilizácií.

Orgány by mali posilniť nezávislosť Úradu inšpekčnej služby Policajného zboru a zaviesť poľné používanie telových kamier pri policajných akciách.

* Toto odporúčanie bude predmetom predbežného následného hodnotenia, ktoré ECRI uskutoční najneskôr do dvoch rokov od uverejnenia tejto správy.

ZISTENIA A ODPORÚČANIA

I. ÚČINNÁ ROVNOSŤ A PRÍSTUP K PRÁVAM

A. Antidiskriminačné orgány¹

1. Na Slovensku sú bojom proti rasizmu a intolerancii a presadzovaním rovnakého zaobchádzania poverené dve nezávislé inštitúcie: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „stredisko“) a verejný obhajca práv.
2. Stredisko má väčšinu z právomocí, ktoré sú uvedené v ods. 13 a 14 Všeobecného politického odporúčania (VPO) č. 2 o antidiskriminačných orgánoch. Zákon však neustanovuje výslovnú právomoc strediska presadzovať ratifikáciu a uplatňovanie medzinárodných zmlúv, využívať zmierovacie konanie, podávať podnety na inštitúcie a súdy vo vlastnom mene, vystupovať pred súdom ako amicus curiae, alebo monitorovať výkon rozhodnutí týkajúcich sa diskriminácie a intolerancie (ods. 13n a ods. 14b a d-f).
3. Aby sa zaručila nezávislosť antidiskriminačných orgánov, ECRI v ods. 23 svojho VPO č. 2 odporúča, že výkonná moc by nemala mať rozhodujúci vplyv v žiadnej fáze procesu výberu osôb do vedúcich pozícií (ods. 23 VPO č. 2). ECRI sa domnieva, že ustanovenia § 3a zákona č. 308/1993 o stredisku toto odporúčanie nespĺňajú, pretože viacerých členov jeho správnej rady, ktorá má spolu deväť členov, vyberá vláda. Na odvolanie členov správnej rady nie sú stanovené žiadne kritériá (§ 3 a § 4(c) zákona) a členovia rady nemajú funkčnú imunitu (ods. 24 VPO č. 2).²
4. V posledných rokoch ministerstvo spravodlivosti vypracovalo návrhy dvoch zákonov s cieľom novelizovať legislatívu. Podľa prvého z nich by sa stredisko malo sústrediť na presadzovanie rovnakého zaobchádzania, a ochrana všetkých ostatných ľudských práv by sa mala preniesť na verejného ochrancu práv. V súvislosti s týmto návrhom zákona, ktorý však slovenskému parlamentu nebol predložený, ECRI odkazuje na ods. 5 a nasl. VPO č. 2 o inštitucionálnej architektúre antidiskriminačných orgánov, a na ods. 29 a nasl. jeho dôvodovej správy, v ktorých sa analyzujú výhody rôznych potenciálnych modelov. Cieľom druhého návrhu zákona bolo posilniť nezávislosť strediska zavedením transparentného postupu a prísnych kritérií výberu členov jeho správnej rady. Boli v ňom vymedzené aj pravidlá týkajúce sa aktivít a prepojení, ktoré nie sú zlučiteľné s výkonom funkcie člena správnej rady (ods. 25 VPO č. 2); parlament tento návrh zákona zamietol.³
5. Hoci stredisko považuje svoj rozpočet za príliš napätý, orgány ECRI informovali, že v roku 2019 bol zvýšený o 40 %. V súčasnosti pracuje na ústredí strediska 23 zamestnancov, ktorí sa venujú vecným otázkam, a ďalších päť pracuje v troch regionálnych kanceláriách. V roku 2018 stredisko riešilo 92 podnetov (do novembra 2019 to bolo 110 podnetov) a organizovalo 317 vzdelávacích aktivít.⁴ Podľa názoru mnohých partnerov ECRI stredisko nefunguje tak, ako by malo, nie je medzi ľuďmi dostatočne známe, dostáva príliš málo podnetov, a nerieši prípady štrukturálnej diskriminácie, ako je napríklad segregácia v sektore školstva. Podľa prieskumu Agentúry EÚ pre základné práva (FRA) na Slovensku pozná aspoň

¹ Výraz „národné špecializované orgány“ bol v revidovanej verzii VPO č. 2 uverejnenej 27. februára 2018 nahradený výrazom „antidiskriminačné orgány“.

² Pre podrobnejšie informácie pozri aj Medzinárodný koordinačný výbor OSN 2014, s. 8 a nasl.; GANHRI 2019, s. 11. V súlade s Parížskymi zásadami tento výbor OSN priznal stredisku iba štatút B.

³ Napríklad niektorí poslanci údajne považovali navrhované novely za príliš ambiciózne, ďalší zasa nesúhlasili s udelením niektorých dodatočných kompetencií stredisku, ako je presadzovanie ratifikácie a uplatňovanie medzinárodných nástrojov (ods. 13n VPO č. 2) v čase, keď parlament rokoval o ratifikácii Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilí na ženách a domácejmu násilíu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor).

⁴ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva 2019a, s. 4.

jeden antidiskriminačný orgán iba 27 % respondentov.⁵ Bola vyjadrená nádej, že efektívnosť inštitúcie zvýši nový výkonný riaditeľ, ktorý mal byť zvolený po kontaktnej návšteve ECRI. Bol vyslovený aj názor, že po parlamentných voľbách by mal byť predložený ďalší reformný návrh zákona.

6. Vzhľadom na tieto zistenia ECRI s poľutovaním konštatuje, že počas dvadsaťpäťročnej existencie strediska sa mu nepodarilo etablovať ako referenčný orgán na podporu rovnakého zaobchádzania. ECRI zastáva názor, že orgány by mali posilniť nezávislosť a účinnosť strediska prostredníctvom revízie relevantného legislatívneho rámca, vychádzajúc z odporúčaní uvedených vo VPO č. 2. Po nedávnom zvýšení rozpočtu strediska by sa jeho tím a nové vedenie mali usilovať o zvýšenie dostupnosti, viditeľnosti, účinnosti a vplyvu strediska v súlade s usmerneniami zameranými na zlepšenie prístupu zraniteľných skupín k spravodlivosti, ktoré sú uvedené v ods. 27 až 40 VPO č. 2.⁶
7. ECRI odporúča, aby slovenské orgány posilnili nezávislosť Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ods. 2 a 22 až 30 Všeobecného politického odporúčania ECRI č. 2). Mali by najmä (i) zaviesť transparentný, na spôsobilostiach založený a participatívny postup výberu osôb do vedúcich pozícií, v ktorom by orgány výkonnej moci nemali mať žiadny rozhodujúci vplyv; a ii) zabezpečiť, aby tieto osoby požívali imunitu, ochranu pred vyhrážaním a nátlakom, a aby mali primerané záruky proti svojvoľnému prepusteniu alebo svojvoľnému neobnoveniu ich vymenovania.
8. Verejná ochrankyňa práv (ďalej len „ombudsmanka“) má kompetenciu na riešenie otázok diskriminácie pri prešetrovaní sťažností na porušovanie základných práv a slobôd verejnými orgánmi. V roku 2018 ombudsmanka riešila 2 282 prípadov, z ktorých sa mnohé týkali diskriminácie.⁷ Podľa názoru mnohých partnerov, s ktorými ECRI diskutovala, je to jediná inštitúcia, ktorá otvorene poukazuje na porušovanie ľudských práv na Slovensku, a to aj v súvislosti s Rómami alebo LGBT ľuďmi, alebo s tvrdeniami o policajnom násilí (pozri ods. 104 a nasl.). ECRI znepokojili slovné útoky kritizujúce ombudsmanku za jej činnosť na ochranu ľudských práv, do ktorých sa zapojil aj člen vlády, a ktoré by mohli ohroziť jej nezávislosť. ECRI v tejto súvislosti opätovne zdôrazňuje, že táto inštitúcia by nemala podliehať žiadnemu zasahovaniu zo strany štátu, politických strán alebo iných subjektov (ods. 2 a 22 VPO č. 2).

B. Inkluzívne vzdelávanie

9. V tejto časti správa venuje pozornosť opatreniam prijatým na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania pre všetkých; o konkrétnych opatreniach na pomoc deťom z menšinových skupín sa hovorí ďalej v ods. 29 a nasl., 75 a nasl. a 90 a nasl.
10. Podľa orgánov sú učebné osnovy, počnúc materskou školou po všetky vyššie úrovne, orientované na podporu multikulturalizmu a začlenenia. Výchovu a vzdelávanie v oblasti ľudských práv na základných a stredných školách upravuje školský zákon. Ministerstvo školstva vo svojich každoročne vydávaných pokynoch o metódach a organizácii výučby nabáda školy, aby používali manuály výchovy a vzdelávania k ľudským právam COMPASS a COMPASITO vydané Radou Európy. Organizujú sa aktivity ako Olympiáda ľudských práv⁸ alebo exkurzie na pamätné miesta holokaustu. Na podporu úplnej a rovnocennej účasti všetkých detí v systéme vzdelávania orgány schválili zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania v trvaní jedného roka (pozri ďalej, ods. 82 a nasl.) s účinnosťou od

⁵ EÚ, Agentúra pre základné práva (FRA) 2017, s. 52. Podľa Iniciatívy Inakosť 2017, s. 14 sa iba 1,3 % LGBT ľudí, ktorí hľadali pomoc, obrátilo na stredisko alebo na ombudsmanku.

⁶ Pokiaľ ide o problémy v tomto sektore, pozri Poradňu pre občianske a ľudské práva 2019.

⁷ Pozri výročnú správu verejného ochrancu práv za rok 2019 a ďalší text tejto správy.

⁸ Pre podrobnejšie informácie pozri stránky www.olympiady.sk a <http://www.olp.sk>, navštívené 9.1.20.

1. septembra 2020.⁹ Boli prijaté aj iniciatívy na posilnenie výučby v jazykoch národnostných menšín.

11. Pokiaľ ide o odbornú prípravu učiteľov, dve verejnoprávne inštitúcie, Metodicko-pedagogické centrum a Centrum vzdelávania pre Rómov, organizujú programy, ktoré by mali učiteľom pomôcť lepšie podávať učivo súvisiace s menšinovými skupinami a s nenávisťnými prejavmi. Ministerstvo školstva rozširuje informačné a didaktické materiály s cieľom pomôcť učiteľom zvýšiť inkluzívnosť výučby.¹⁰
12. Zákon č. 317/2009 upravuje povinnosť pedagogických a ostatných odborných zamestnancov chrániť práva detí. Od začiatku školského roka 2018/2019 sa na základe smernice č. 36/2018 zavádzajú opatrenia na prevenciu a riešenie šikanovania. Táto prevencia sa vykonáva najmä ako súčasť vzdelávacieho procesu, vrátane pozitívneho vplyvu pedagogických zamestnancov v rámci každodenného vyučovania, obsahového zamerania a výučby prierezových tém. Smernica predpisuje povinnosť viesť záznamy o jednotlivých prípadoch šikanovania a zostavovať štatistiky.¹¹ V čase prijatia tejto správy tieto štatistické údaje ešte neboli k dispozícii. V siedmich základných a stredných školách orgány realizovali program pod názvom *Škola bez nenávisťi*; výstupom z tohto programu bolo sebahodnotenie týkajúce sa opatrení, ktoré tieto školy prijali na zabránenie nenávisťným prejavom a šikanovaniu, a ich aktivít na podporu hodnôt tolerancie a vzájomného rešpektu pri komunikácii. Zúčastnené školy potom tieto opatrenia vylepšili a posilnili a boli im udelené certifikáty.¹²
13. Podľa Centra vedecko-technických informácií, ktoré hodnotilo vzdelávanie a výchovu k ľudským právam a demokratickému občianstvu, približne 50 % žiakov malo osobnú skúsenosť s porušovaním ľudských práv, 16 % zažilo šikanovanie a 7 % diskrimináciu.¹³ Zdá sa, že hoci žiaci dokážu identifikovať celý rad individuálnych ľudských práv, ich vedomosti o právach na rovnaké zaobchádzanie a nediskrimináciu alebo o tolerancii sú nedostatočné. Približne tri štvrtiny učiteľov síce zaznamenali pozitívne zmeny, ale multikultúrna výchova sa podľa nich dostatočne neodráža v sociálnych interakciách ani v atmosfére školy. Centrum vyvodilo záver, že dôraz na vzdelávanie v oblasti ľudských práv treba posilniť.¹⁴ Podľa občianskej spoločnosti je dôležité pripraviť aj vzdelávanie o používaní elektronických médií, aby sa zabezpečilo, že mladí ľudia budú získavať informácie z neutrálnych zdrojov a nebudú ovplyvňovaní skreslenými informáciami.
14. ECRI odporúča, aby slovenské orgány zachovali a zvyšovali rozpočtové prostriedky na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania, a aby v oblasti vzdelávania k ľudským právam naďalej venovali zvýšenú pozornosť témam rovnakého zaobchádzania, zákazu diskriminácie a vzájomného rešpektu.

C. Neregulárni migranti

15. Orgány zdôrazňujú, že je ťažké odhadnúť počet migrantov, ktorí sa neregulárne zdržiavajú na území Slovenska. Podľa oficiálnych štatistík to v roku 2018 bolo 2 819 osôb, z čoho približne dve tretiny boli štátni príslušníci Ukrajiny.¹⁵ Občianska spoločnosť poukazuje na to, že mnohí z týchto ukrajinských občanov sa ocitli

⁹ Pozri uznesenie vlády č. 302/2018, ktorým vláda schválila uplatňovanie Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania. Verejný ochrana práv 2019, s. 203.

¹⁰ OSN, Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie (ďalej len „CERD“) 2017, s. 2-3, 6.

¹¹ Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. V tejto súvislosti pozri webové stránky www.komposyt.sk a www.prevenciasikanovania.sk, navštívené 09.01.2020.

¹² Ďalšie opatrenia v tejto oblasti sú financované z prostriedkov EÚ.

¹³ Podľa ďalšieho prieskumu, ktorý uverejnila organizácia Inakosť 2017, s. 16, nejaké negatívne skúsenosti malo 49,6 % opýtaných LGBT ľudí. 43,8 % uviedlo, že ich agresorom bol tínedžer a 50,5 % povedalo, že takéto skúsenosti mali v škole alebo na univerzite.

¹⁴ Ministerstvo školstva 2015, s. 7 a nasl.

¹⁵ Prezídium Policajného zboru 2018, s. 26 a nasl. Eurostat 2019 uvádza počet 2 635 osôb, z toho 45 maloletých.

v neregulárnom postavení z toho dôvodu, že slovenskí zamestnávateľia nejavia ochotu uplatňovať právne predpisy o minimálnej mzde a pracovnom čase; z tohto dôvodu ich zamestnávateľia nechcú legálne zamestnať a uzavrieť s nimi riadnu pracovnú zmluvu, na základe ktorej by mohli podať žiadosť o povolenie k prechodnému pobytu.¹⁶ V roku 2018 opustilo územie krajiny 2 209 osôb a ECRI s uspokojením konštatuje, že počet neregulárnych migrantov v administratívnom zaistení klesol zo 119 osôb na začiatku roka 2018 na 31 osôb na konci roka.¹⁷

16. Vo svojom VPO č. 16¹⁸ ECRI odporúča vytvoriť „bezpečnostné bariéry“ na ochranu základných ľudských práv vo viacerých oblastiach, ako sú vzdelávanie, zdravotná starostlivosť, sociálne zabezpečenie alebo sociálna starostlivosť. Tieto bezpečnostné bariéry musia oddeliť verejné inštitúcie poskytujúce sociálne služby od cudzineckej polície, aby sa neregulárni migranti neváhali obrátiť na verejné inštitúcie pre obavy z deportácie.
17. Pokiaľ ide o prístup osôb v neregulárnom postavení k zdravotnej starostlivosti, ECRI s uspokojením prijala od orgánov informáciu, že zdravotnícki pracovníci nie sú povinní oznamovať tieto osoby cudzineckej polícii; navyše, tehotné ženy a deti do 18 rokov sa považujú za zraniteľné osoby, a preto sa na ne opatrenia na vyhostenie nevzťahujú.
18. Pokiaľ ide o zápis detí do školy, na začiatku školského roka 2019 bola zavedená povinnosť zaregistrovať pobytový štatút rodičov. Orgány informovali, že napriek tomu nebolo ani jednému dieťaťu odopreté prijatie do školy. ECRI nabáda orgány, aby zabezpečili, že táto povinnosť neodradí neregulárnych migrantov od zápisu ich detí do školy.

D. Rovnaké zaobchádzanie s LGBTI ľuďmi¹⁹

19. Oficiálne údaje o počte a postavení LGBTI komunít na Slovensku ešte stále nie sú k dispozícii. Vychádzajúc z medzinárodných štúdií, podľa ktorých sa ako LGBTI identifikuje 1 % až 8 % populácie, veľkosť slovenských LGBTI komunít možno odhadnúť celkom na niekoľko desiatok tisíc až niekoľko stoviek tisíc osôb.²⁰
20. Tým, že ministerstvo spravodlivosti prispelo na financovanie prieskumu situácie LGBT ľudí na Slovensku uverejneného v roku 2017, čiastočne uplatnilo odporúčanie uvedené v ods. 135 predchádzajúcej správy ECRI.²¹ Podľa názoru 81 % účastníkov prieskumu sú najväčšími problémami LGBT ľudí na Slovensku predsudky, stereotypy, klamné predstavy a nevedomosť. Žarty a prejavy nenávisťi a odporu sú bežnou vecou podľa 75 % respondentov; 39 % respondentov uviedlo, že v posledných rokoch boli obeťou diskriminácie najmenej v jednom prípade. Iba 58 % respondentov sa so svojou LGBT orientáciou zdôverilo matke, 51 % otcovi, 52 % niektorým kolegom v práci, 47 % niektorým spolužiakom a len 16 % svojmu učiteľovi. 94 % LGBT ľudí, ktorí mali osobnú skúsenosť s negatívnym správaním okolia, to nikomu neoznámilo. Z tých, ktorí podali sťažnosť na políciu, 41 % vnímalo postoj polície ako negatívny.

¹⁶ CVEK 2018, s. 3 a nasl.; pozri tiež ods. 65 tejto správy.

¹⁷ Prezídium Policajného zboru 2018, s. 99.

¹⁸ Pozri ods. 3, 4, 11 a 12 VPO a ods. 3, 4, 11 a 12 dôvodovej správy VPO.

¹⁹ Pokiaľ ide o terminológiu, pozri definície komisára Rady Európy pre ľudské práva 2011.

²⁰ Pozri IFOP 2017 a štúdie citované k tomuto bodu v predchádzajúcich správach ECRI.

²¹ Iniciatíva Inakosť 2017. Prieskumu sa zúčastnilo 2 088 LGBT ľudí.

21. Podľa 92 % respondentov je prioritnou požiadavkou na zlepšenie ich situácie prijatie legislatívy o registrovaných partnerstvách, 87 % hovorilo o dôležitosti práv LGBT ľudí vo svete práce, 82 % spomenulo podporu pre organizácie, ktoré pomáhajú mladým LGBT ľuďom, 82 % zdôraznilo aj potrebu zlepšiť prevenciu sexuálne prenosných chorôb, a 70 % hovorilo o zrušení povinnosti sterilizácie transrodových ľudí ako podmienky pre právne uznanie ich pohlavia. Podľa názoru 77 % respondentov je užitočné, ak sa človek osobne pozná s niektorou LGBT osobou, 54 % považuje za užitočné, ak LGBT ľudí otvorene podporí politik nepatriaci k LGBT, a 53 % si myslí to isté, ak známe osobnosti otvorene hovoria o svojej LGBT identite. Osemdesiatpäť percent respondentov sa cíti byť pod neustálym tlakom, pretože musia byť neprestajne pripravení čeliť diskriminácii, 75 % si vždy dobre premyslí, či sa svojim novým známym zdôverí so svojou orientáciou, 51 % trpí úzkosťou a depresiami, a 27 % niekedy alebo často uvažuje o samovražde.²²
22. Podľa Eurobarometra sa postoje verejnosti k LGBTI ľuďom zlepšujú, aj keď z nízkej východiskovej úrovne: v roku 2019 by prejavy vzájomnej náklonnosti dvoch mužov na verejnosti neprekážali 24 % respondentov (oproti 5 % v roku 2015), a prejavy náklonnosti medzi dvoma ženami by neprekážali 28 % respondentov (oproti 5 % v roku 2015). Ale iba 31 % respondentov vyjadrilo názor, že LGB ľudia by mali mať rovnaké práva ako heterosexuáli; je to najnižšia úroveň spomedzi 27 členských krajín EÚ, a v skutočnosti je o 5 % nižšia ako bola v roku 2015.²³ Podľa názoru občianskej spoločnosti si politici myslia, že práva LGBT ľudí nie je možné presadzovať z toho dôvodu, že si to neželá väčšina spoločnosti. Prieskum ukázal, že tínedžeri sú v tejto otázke otvorenejší²⁴ a zdá sa, že situácia v Bratislave je lepšia ako v iných regiónoch.²⁵
23. V gescii ministerstva spravodlivosti pôsobí od roku 2012 výbor pre otázky súvisiace s LGBT ľuďmi, ktorý sa usiluje o zlepšenie situácie LGBTI ľudí.²⁶ Zároveň však tradicionalistické hnutia a náboženské authority²⁷ vedú anti-LGBT kampane, povzbudzované napríklad homofóbnymi výroky jedného katolíckeho kňaza a jeho brata, poslanca parlamentu.²⁸ V júni 2014 parlament veľkou väčšinou hlasov (102 za, 18 proti) schválil návrh novely ústavy, v ktorej je manželstvo definované ako „zväzok muža a ženy“, a ktorá v súčasnosti bráni párom rovnakého pohlavia uzavrieť manželstvo.²⁹ Verejná diskusia o otázkach LGBT sa ešte zhoršila počas kampane za referendum, ktoré iniciovala skupina „Aliancia za rodinu“ s cieľom výslovne zakázať homosexuálne manželstvá a osvojenie si detí homosexuálnymi párami a dosiahnuť, aby sexuálna výchova v školách bola nepovinná. Počas kampane, ktorej súčasťou bol „Pochod za život“ s účasťou 70 000 ľudí, Aliancia za rodinu stotožňovala LGBTI ľudí a ich práva s „kultúrou smrti.“³⁰ Referendum, ktoré sa konalo vo februári 2015, bolo nakoniec pre nízku účasť (21,41 %) neplatné.

²² Iniciatíva Inakosť 2017.

²³ EU EC 2019a, s. 118 a nasl.

²⁴ Inštitút pre verejné otázky 2019, s. 24 a nasl.

²⁵ Balkan Insight 2019b.

²⁶ The Slovak Spectator 2012.

²⁷ Pozri tiež EELN 2019, s. 6.

²⁸ V roku 2013 S. Kuffa povedal: „Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) kedysi homosexualitu zaradila medzi duševné choroby. [...] Nechať chorých ľudí behať po uliciach a nechať ich bez pomoci je veľmi vážna chyba“. Nasledovali vyhlásenia ďalších poslancov z tej istej strany, ktorí označili homosexualitu za „morálne nesprávnu a zvrátenú“, ILGA Europe 2013, s. 199. V roku 2015 Marián Kuffa v súvislosti s partnerstvami osôb rovnakého pohlavia uviedol: „To nie sú obyčajní vrahovia, ale ja hovorím, že sú to masoví vrahovia. To je genocída nášho národa!“ The Slovak Spectator 2015.

²⁹ K článku 41.1 ústavy boli pridané nasledujúce vety: „Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.“

³⁰ ILGA 2015, s. 146.

24. Aj krajne pravicové politické strany, ako je Slovenská národná strana (SNS) alebo Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS), púšťali do obehu heslá namierené proti LGBT, a bývalý predseda vlády a líder najväčšej strany vládnej koalície „SMER-Sociálna demokracia“ (SMER-SD) sa opakovane vyjadroval, že práva LGBT idú proti „tradičným“ rodinným hodnotám. Viaceré politické a ďalšie verejne známe osobnosti spájali odmietanie práv LGBTI ľudí s odmietaním ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor), a viedli kampaň pod heslom „Zastavme zlo z Istanbulu“.³¹ Líder strany SMER-SD v júli 2018 uviedol, že kým bude on na jej čele, strana nikdy nepodporí homosexuálne manželstvá; nemal však problém s priznaním osobitných práv spolu žijúcim párom rovnakého pohlavia.³²
25. Na druhej strane prominentné osobnosti, ako sú prezidentka, ombudsmanka, bratislavský primátor, bratislavský župan, a mnohé spoločnosti vyjadrili podporu podujatiam LGBTI komunity, ako boli napríklad pochody Pride v Bratislave. V roku 2015 ministerstvo spravodlivosti predložilo návrh akčného plánu pre LGBTI ľudí, ktorý však nebol schválený.³³ V septembri 2017 sa verejná ochrankyňa práv vo svojom stanovisku vyjadrila, že Slovenská republika porušuje svoje povinnosti v oblasti ľudských práv, keď neuznáva partnerstvá osôb rovnakého pohlavia.³⁴ Žiaľ, návrh zákona predloženého stranou „Sloboda a solidarita“ s cieľom zaviesť takéto registrované partnerstvá nezískal podporu parlamentu ani v septembri 2018, keď dostal iba 30 hlasov.³⁵ Od roku 2018 orgány zdôrazňujú, že slovenský právny poriadok pozná pojem „blízke osoby“, ktorý by sa mohol uplatňovať aj na páry rovnakého pohlavia, „ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu“. Týmto „blízkym ľuďom“ sú však priznané iba obmedzené práva, najmä pokiaľ ide o dedičské právo.³⁶ A napokon, ECRI víta vyhlásenie vedúcich predstaviteľov katolíckej cirkvi na Slovensku, že kňazi – a najmä kňaz spomínaný v ods. 23 – by sa nemali angažovať v politickej diskusii.³⁷
26. Po vynesení rozsudku Európskeho súdneho dvora³⁸ vo veci Coman-Hamilton ministerstvo vnútra v roku 2018 spresnilo, že každý, kto uzavrel manželstvo s občanom EÚ rovnakého pohlavia v inej krajine, má právo na pobyt na Slovensku. V tom istom roku však odmietlo udeliť povolenie na dlhodobý pobyt novozélandskému partnerovi homosexuálneho Slováka. Ombudsmanka celkom správne poukázala na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorej sa týmto odmietnutím porušujú články 8 a 14 EDĽP, ktoré chránia právo homosexuálnych partnerov na súkromný život a zakazujú diskrimináciu.³⁹ V roku 2019 ministerstvo kultúry zastavilo financovanie aktivít v prospech LGBTI komunity. Podľa vyjadrenia orgánov organizácia, ktorej bola táto finančná podpora poskytovaná, už nedostane žiadne granty, pretože sa považuje za organizáciu vykonávajúcu zárobkovú činnosť.
27. ECRI s poľutovaním konštatuje túto negatívnu dynamiku, ku ktorej dochádza v posledných rokoch, a ktorá neumožnila dosiahnuť dostatočný pokrok k presadzovaniu rovnakého zaobchádzania s LGBTI ľuďmi. ECRI nabáda orgány, aby prijali túto výzvu a vydali sa cestou lepšieho pochopenia LGBT ľudí v spoločnosti, a aby položili základy na splnenie svojho záväzku chrániť práva

³¹ Dennik.sk 2017a; China-CEE Institute 2018. Pre bližšie informácie pozri: Generálny tajomník Rady Európy 2019.

³² ILGA Europe 2019, s. 2; Balkan Insight 2019b.

³³ EELN 2019, s. 102.

³⁴ EELN 2018, s. 15; 2019, s. 5; Verejný ochranca práv 2017.

³⁵ ILGA Europe 2019, s. 2; Teraz.sk 2017; Dennik.sk 2017b.

³⁶ Pozri § 116 slovenského Občianskeho zákonníka; Dobrovodský, R. 2015, s. 2; The Slovak Spectator 2018.

³⁷ Webnoviny.sk 2019.

³⁸ SDEÚ Coman a ďalší, č. C-673/16, rozsudok z 5. júna 2018, ECLI:EU:C:2018, s.385.

³⁹ Súd, Taddeucci a McCall proti Taliansku, č. 51362/09, 30. júna 2016: ods. 81 a nasl.; Verejný ochranca práv 2019, s. 39 a nasl.

a podporovať rovnaké zaobchádzanie s LGBTI ľuďmi. Aby to dosiahli, orgány by okrem iného mali šíriť poznatky vedeckého výskumu týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity a ľudskej rozmanitosti, a z nich vyplývajúci záver, že homosexualita a transsexualita sú prirodzené formy ľudskej rozmanitosti a nemožno ich považovať za choroby.

28. Vo svetle výsledkov prieskumu spomínaných v ods. 20 a nasl. by orgány mali podporovať aj občiansku spoločnosť v jej úsilí povzbudiť LGBTI ľudí k tomu, aby sa prejavovali otvorenejšie, a to aj v médiách. Keď ľudia vedia, že niektorá známa osobnosť, politik, príbuzný alebo priateľ patrí k LGBTI, a keď udržiavajú otvorené interakcie s týmito osobami, je to účinný prostriedok na prelomenie obáv a stereotypov. Táto podpora by sa mohla poskytovať formou kampaní a projektov zameraných na širokú verejnosť, ale aj prostredníctvom lepšieho informovania o situácii LGBTI ľudí v rámci školských aj mimoškolských aktivít.⁴⁰ Tieto informačné a osvetové aktivity by sa mali zhrnúť do komplexného akčného plánu, v ktorom budú uvedené aj ďalšie oblasti, v ktorých je potrebné dosiahnuť pokrok, ako je napríklad zber štatistických údajov z oficiálnych prieskumov, alebo posilnenie štruktúr na poskytovanie informácií a pomoci mladým LGBTI ľuďom v zložitej fáze „coming out“. Akčný plán tohto typu by mal vydláždiť cestu aj k právnemu uznaniu registrovaných partnerstiev pre všetkých, a k úspešnému využitiu príležitostí, ktoré sa v tomto smere napriek všetkému otvárajú.
29. ECRI odporúča, aby slovenské orgány v úzkej súčinnosti s občianskou spoločnosťou vypracovali a implementovali akčný plán pre LGBTI ľudí obsahujúci také ciele, ako je zvýšiť povedomie verejnosti o podmienkach, v akých žijú LGBTI ľudia, podporiť lepšie pochopenie ich situácie, chrániť ich pred trestnými činmi z nenávisti,⁴¹ verbálnymi prejavmi nenávisti a diskrimináciou, a zabezpečiť účinné uplatňovanie ich práva na rovnaké zaobchádzanie.
30. Pokiaľ ide o transrodové osoby, ECRI ľutuje, že rodová identita ešte stále nebola explicitne zaradená medzi dôvody uvedené v relevantnom zákone alebo v právnych predpisoch proti diskriminácii a trestným činom z nenávisti. Zmena pohlavia a prepis mena a pohlavia transrodových osôb v úradných dokumentoch sa v praxi umožňuje, ale úradný prepis je ešte stále podmienený podstúpením sterilizácie. Vzhľadom na absenciu právneho základu pre takúto požiadavku v slovenskej legislatíve⁴² a jej rozpor s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva k článkom 3 a 8 EDLP,⁴³ ECRI zastáva názor, že orgány by mali zabezpečiť, že úradný prepis mena a pohlavia transrodových osôb nebude podmienený podstúpením sterilizácie. Navyše, medicínske usmernenia týkajúce sa zákrokov na zmenu pohlavia by sa mali modernizovať vo svetle výsledkov vedeckého výskumu.
31. Pokiaľ ide o intersexuálne osoby, ECRI bola informovaná, že neexistujú žiadne štatistické údaje o ich počte, ani o chirurgických zákrokoch, ktoré sa naďalej vykonávajú na intersexuálnych deťoch s cieľom dať im mužský alebo ženský vzhľad. S cieľom chrániť telesnú integritu týchto detí by podľa názoru ECRI zákonodarca mal takúto prax legislatívne zakázať a všeobecná verejnosť by mala byť oboznámená so skutočnosťou, že existujú intersexuálne osoby. Orgány by mali zároveň realizovať osvetové iniciatívy a postupy s cieľom pomôcť rodičom

⁴⁰ Pokiaľ ide o značný odpor k sexuálnej výchove na Slovensku, pozri výsledky týkajúce sa otázky 17.3 Eurobarometra EÚ ES 2019a, s. T 189.

⁴¹ V tejto správe sa pod „trestným činom z nenávisti“ rozumie akýkoľvek trestný čin motivovaný nenávisťou alebo predsudkami na základe „rasy“, farby pleti, jazyka, náboženského vyznania, občianstva, národnostného alebo etnického pôvodu, sexuálnej orientácie alebo sexuálnej identity, či už skutočnej alebo predpokladanej. Ďalšie informácie o pojme trestný čin z nenávisti pozri na <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>.

⁴² Podľa právneho stanoviska ministerstva zdravotníctva tieto postupy upravoval text z roku 1981, ktorý už nie je platný ani účinný. Pozri tiež Verejný ochrana práv 2019, s. 39.

⁴³ Pozri Európsky súd pre ľudské práva, A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku, č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13, 06.04.2017, ods. 116 a nasl.

dosiahnuť, že spoločnosť prijme ich deti také, aké sú, a mali by vytvoriť prostredie, v ktorom sa intersexuálne deti, tínedžeri alebo dospelí budú môcť slobodne rozhodnúť – vo veku, ktorý považujú za vhodný – či chcú alebo nechcú podstúpiť hormonálnu terapiu a chirurgické zákroky na premenu svojho tela.

32. ECRI odporúča, aby slovenské orgány čo najskôr zrušili podmieňovanie úradného prepisu mena a pohlavia transrodových osôb ich sterilizáciou. Ďalej by orgány mali legislatívne zakázať liečebné a chirurgické zákroky na intersexuálnych osobách, ak nie sú medicínsky nevyhnutné, pred dosiahnutím veku, v ktorom môžu tieto osoby poskytnúť svoj slobodný a informovaný súhlas s týmito zákrokmi.

II. VERBÁLNE PREJAVY NENÁVISTI A NÁSILIE MOTIVOVANÉ NENÁVISTOU

A. Verbálne prejavy nenávisti⁴⁴

Údaje

33. ECRI dostala informácie o značnom náraste verbálnych prejavov nenávisti na Slovensku, v mnohých prípadoch aj zo strany politikov, najmä počas volebnej kampane. Tieto prejavy nenávisti sa šíria aj prostredníctvom internetu a sociálnych sietí. Démonizácia, ktorá je pre takéto prejavy charakteristická, je namierená proti širokému spektru skupín, vrátane LGBTI ľudí, žien, Židov, moslimov, migrantov, Rómov, čiernych športovcov, ale aj predstaviteľov mimovládnych organizácií a advokátov obhajujúcich práva týchto osôb.⁴⁵ Toto zistenie potvrdzujú viaceré prieskumy: 37 % rómskych účastníkov jedného prieskumu sa stretlo v posledných 12 mesiacoch s obťažovaním;⁴⁶ 79 % účastníkov iného prieskumu patriacich k LGBT uvádzalo častý výskyt nenávistných a homofóbnych vyjadrení, a 63 % účastníkov označilo za veľmi rozšírené používanie urážlivého jazyka politikmi.⁴⁷ Zdá sa, že oficiálne štatistiky polície a súdov doteraz zachytili iba malé percento týchto prejavov nenávisti. V roku 2018 polícia zaregistrovala 266 extrémistických trestných činov, z ktorých len 43 klasifikovala ako verbálne prejavy nenávisti.⁴⁸

Verejná diskusia

34. Pokiaľ ide o verbálne prejavy nenávisti na verejnosti, ECRI v prvom rade poukazuje na veľký nárast homofóbnych nenávistných prejavov opísaných v ods. 23 a nasl. tejto správy. Príchod veľkého počtu migrantov a teroristické útoky v Paríži a v Bruseli v roku 2015 využili okrem iných aj krajne pravicové strany na zintenzívnenie svojich islamofóbnych a protimigračných nenávistných prejavov. Navyše, vtedajší predseda vlády 15. novembra 2015 v rozhovore pre slovenskú tlačovú agentúru vyhlásil, že islam nie je zlučiteľný so slovenskou kultúrou, a že „islam nemá na Slovensku miesto“;⁴⁹ ECRI má vážne pochybnosti o zlučiteľnosti tohto vyhlásenia s článkami 1, 12 a 24 slovenskej ústavy a s článkom 9 EDĽP o slobode náboženského vyznania. Islamofóbia sa ešte prehĺbila počas volebnej kampane v roku 2016, keď islam bol spájaný s terorizmom. ĽSNS dosiahla rastúcu

⁴⁴ Podľa Všeobecného politického odporúčania ECRI č. 15 o boji proti nenávistným prejavom, „nenávistným prejavom“ sa rozumie obhajovanie, podpora alebo podnecovanie znevažovania, nenávisti alebo hanobenia osoby alebo skupiny osôb, v akejkoľvek podobe, ako aj akékoľvek obťažovanie, urážanie, vytváranie negatívnych stereotypov, stigmatizácia alebo vyhrážanie sa takejto osobe alebo skupine osôb a odôvodňovanie všetkých uvedených druhov prejavu „rasou“, farbou pleti, rodinným pôvodom, národnostným alebo etnickým pôvodom, vekom, zdravotným postihnutím, jazykom, náboženstvom alebo vierou, pohlavím, rodom, rodovou identitou, sexuálnou orientáciou a inými osobnými charakteristikami alebo postavením.

⁴⁵ V tejto súvislosti pozri výsledky prieskumu Eurobarometer, EU EC 2019c a EELN 2018, s. 14 a nasl.

⁴⁶ EU FRA 2017, s. 59; pozri tiež EU FRA 2016, s. 36. Ďalšie prieskumy ukazujú vysokú mieru „spoločenského dištancu“ alebo negatívnych postojov voči týmto skupinám, ktoré môžu vyústiť do nenávistných prejavov. Eurobarometer ukazuje vysokú mieru „spoločenského dištancu“ voči LGBTI ľuďom a najmä Rómom, EU EC 2019a, s. 39 a 70 a prieskum, ktorý urobilo stredisko, odhaľuje vysokú mieru negatívnych postojov mladých ľudí voči Rómom a moslimom, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva 2018, s. 41 a nasl.

⁴⁷ Iniciatíva Inakosť 2017; pozri tiež FRA 2013: Otázka na „najzávažnejšiu skúsenosť s obťažovaním“.

⁴⁸ V tejto súvislosti pozri štatistické údaje Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva OBSE (ODIHR), OSCE ODIHR 2020.

⁴⁹ Islamská nadácia na Slovensku 2017, s. 15; Islamonline.sk 2016.

podporu najmä medzi mladými ľuďmi⁵⁰ a jej zisk 14 zo 150 kresiel v parlamente⁵¹ bol vnímaný ako zmena politickej scenérie.⁵²

35. Poslanci za SNS potom splnili sľub daný voličom a predložili návrh zákona, ktorého cieľom bolo zamedziť registrácii moslimskej komunity na Slovensku. V parlamentnej rozprave o tomto návrhu, ktorý presadzoval zvýšenie počtu veriacich potrebných na registráciu náboženského spoločenstva z 20 000 na 50 000 osôb, politici najrôznejšieho zafarbenia podávali vyhlásenia, v ktorých utečencov a moslimov označovali za teroristov a za hrozbu pre spoločnosť. Mandátový a imunitný výbor parlamentu 5. decembra 2016 rozhodol, že dvaja poslanci za stranu ĽSNS⁵³ sa musia verejne ospravedlniť za svoje islamofóbne výroky. Keď na to uvedení poslanci zareagovali ďalšími nenávisťnými prejavmi, výbor sa rozhodol uložiť im pokutu vo výške 1 000 EUR. Parlament jeho rozhodnutie potvrdil na plenárnej schôdzi a rozhodol, že táto suma im bude odpočítaná z platu.⁵⁴
36. V januári 2017 predseda vlády znova vyhlásil, že ucelená moslimská komunita na území krajiny by bola „stálym zdrojom bezpečnostných rizík“, a že tým sa odôvodňuje odmietnutie prijímania utečencov v rámci presídľovacieho programu EÚ.⁵⁵ Vo februári 2017 predseda strany Sloboda a solidarita vyhlásil, že kresťanstvo je „lepšie“ ako islam, že islam je „agresívne náboženstvo“, ktoré nie je kompatibilné so slovenskou kultúrou, a že „nie sme všetci rovnakí.“ V apríli 2017 v rozprave o opozičnom návrhu zákona o zákaze mešít poslanec strany Sme rodina vyhlásil, že väčšina moslimov by chcela zmeniť politické systémy v Európe a urobiť z nich „totalitné alebo islamské teokracie“. Návrh zákona bol nakoniec zamietnutý.⁵⁶
37. Súdy dostali viacero žalôb na antisemitské vyhlásenia, predovšetkým z radov členov ĽSNS. Proti poslancovi za ĽSNS bolo vznesené obvinenie za uverejnenie statusu na Facebooku v januári 2017, v ktorom kritizoval prezidenta za to, že udelil vyznamenania osobám židovského pôvodu.⁵⁷ Predseda ĽSNS bol obžalovaný po tom, ako na podujatí v roku 2017, ktoré hralo na strunu nostalgie za nacistickým režimom, dal trom rodinám v núdzi symbolické dary v hodnote 1 488 EUR.⁵⁸ Vo februári 2018 poslanec za ĽSNS počas súdneho pojednávania verbálne zaútočil na znalca, ktorého obvinil zo zaujatosti, pretože je Žid.⁵⁹ Antisemitizmus sa prejavuje aj vo vyhláseniach politikov z iných strán. Napríklad v marci 2018 predseda vlády obvinil filantropa židovského pôvodu Georga Sorosa z podnecovania štátneho prevratu proti jeho vláde.⁶⁰ Podľa občianskej spoločnosti sa po tomto vyhlásení zdvihla veľká vlna antisemitských komentárov na internete.⁶¹

⁵⁰ UN CERD 2018: § 11; pre celkový pohľad na nárast islamofóbnych vyjadrení na Slovensku pozri Islamská nadácia na Slovensku 2017.

⁵¹ Európska sieť právnych expertov (2018), Správa o krajine – Zákaz diskriminácie – Slovensko, s. 14-15.

⁵² Pre znenie celého odseku pozri Walter A. 2019. V roku 2013 bol líder strany ĽSNS zvolený za predsedu banskobystrického samosprávneho kraja.

⁵³ Stanislav Mizik vyhlásil, že islam je „satanským a pedofilným dielom diabla“ a Milan Mazurek označil islam za „krutý, odporný a neludský systém“, SETA 2018, s. 567.

⁵⁴ Milan Mazurek povedal: „Islam povoľuje pedofíliu, zoofíliu a dokonca aj nekrofiliiu ... Islam nie je ničím iným, než obyčajným dielom diabla“, Aktuality.sk 2017; SETA 2018, s. 567; Islamská nadácia na Slovensku 2017, s. 19 a nasl.; Romea.cz 2017.

⁵⁵ Pri inej príležitosti bývalý premiér poznamenal, že turisti chcú prichádzať na Slovensko, pretože sa nemusia obávať, že ich roztrhajú bomby, a vedia, že ich nebudú obťažovať moslimovia na verejných priestranstvách.

⁵⁶ Islamská nadácia na Slovensku 2017, s. 21; Ministerstvo zahraničných vecí USA 2017, s. 5-6.

⁵⁷ V júli 2018 ho špecializovaný trestný súd na prvom stupni oslobodil pre nedostatok dôkazov o napísaní a zverejnení tohto vyhlásenia.

⁵⁸ Pre procesné pochybenia konanie ešte nebolo ukončené, The Slovak Spectator 2019 a a c; Ministerstvo zahraničných vecí USA 2019, s. 20.

⁵⁹ Ministerstvo zahraničných vecí USA 2019, s. 19-20.

⁶⁰ Balkan Insight 2019b; Ministerstvo zahraničných vecí USA 2019, s. 20.

⁶¹ Ministerstvo zahraničných vecí USA 2019, s. 19-20.

Prieskum z roku 2018 ukázal, že antisemitské konšpiračné teórie väčšina Slovákov schvaľuje.⁶² V rozhovore s delegáciou ECRI predstavitelia židovskej komunity vyjadrili pocit, že dnes sa Židom verejne pripisuje zodpovednosť za všetko negatívne, čo sa stane.

38. Ďalšou témou, ktorá živí rasizmus na Slovensku, sú anti-rómske prejavy, tzv. anticigánstvo. V roku 2015 poslanec za ĽSNS prirovnal Rómov k zvieratám a tvrdil, že plodia deti, aby ich využili ako zdroj príjmu zo žobrania a z páchania drobných deliktov.⁶³ Ďalšie komentáre predstavujú Rómov ako bezpečnostné riziko.⁶⁴ V januári 2018 vtedajší minister vnútra (SMER-SD) ohlásil nový balík legislatívnych opatrení, vrátane zberu údajov o „rómskej kriminalite“, posilnenia policajných právomocí a novely ústavy zameranej na zrušenie sociálnych dávok pre ľudí, ktorí sa nestarajú o svoje deti. Mimovládne organizácie a splnomocnenec vlády pre rómske komunity (ďalej len „splnomocnenec“) tento nenávisťný prejav odsúdili.⁶⁵
39. Mnohé tradičné aj elektronické médiá tento druh prejavov nenávisťi⁶⁶ šíria a zosilňujú napríklad tým, že vyberajú a neúmerne často prezentujú negatívne témy súvisiace s islamom, ktoré sprevádzajú nenáležitými ilustračnými obrázkami zahalených žien alebo násilností odohrávajúcich sa na Blízkom Východe alebo v západoeurópskych mestách.⁶⁷
40. Veľké množstvo nenávisťného obsahu šíria aj niektoré sociálne siete a alternatívne elektronické médiá, pričom politici z rôznych strán prispievajú k posilňovaniu týchto alternatívnych médií kritizovaných aj za to, že si neoverujú presnosť zverejneného obsahu.⁶⁸ Tomuto obsahu sú najviac vystavení tínedžeri a mladí dospelí: 93 % z nich čerpá informácie z blogov, 90 % z online denníkov a 83 % z príspevkov na sociálnych sieťach; iba 16 % si informácie vždy overí aj z iných zdrojov.⁶⁹ V inom prieskume sa zistilo, že s nevhodným obsahom, v ktorom prevládali prejavy nenávisťi, nasledované podnecovaním násillia, diskrimináciou a šikanovaním, sa na sociálnych sieťach stretlo 68 % mladých ľudí vo vekovej skupine 18-24 rokov. Avšak iba 9 % používateľov takýto obsah ďalej nahlási.⁷⁰ Slovenská mimovládna organizácia, ktorá bola zapojená do monitorovacej akcie EÚ, nahlásila len za šesť týždňov štvrtého monitorovacieho cyklu nie menej ako 106 prípadov nenávisťných výrokov; prevádzkovatelia 85,8 % tohto obsahu následne odstránili.⁷¹ Podľa občianskej spoločnosti prevádzkovatelia nemajú dosť po slovensky hovoriacich zamestnancov na to, aby mohli zabezpečiť presadzovanie svojich etických kódexov, ktoré zakazujú zverejňovať prejavy nenávisťi na ich stránkach; navyše, polícia žiada obeť a prevádzkovateľov, aby prejavy nenávisťi nevymazávali a nezničili tak dôkazy.⁷² Veľká časť nenávisťných prejavov preto na internete zostáva uverejnená,⁷³ čo znamená, že stereotypy a prejavy nenávisťi šírené na sociálnych sieťach môžu naďalej ovplyvňovať postoje tínedžerov k menšinovým

⁶² Podľa 5 % respondentov majú Židia príliš veľkú moc a tajne ovládajú mnohé vlády a inštitúcie po celom svete, Globsec 2018, s. 30 a nasl.

⁶³ France24 2019.

⁶⁴ Ministerstvo zahraničných vecí USA 2019, s. 23.

⁶⁵ Ministerstvo zahraničných vecí USA 2018, s. 23.

⁶⁶ Pozri napríklad údaje poskytnuté Islamskou nadáciou na Slovensku 2017.

⁶⁷ SETA 2019, s. 748.

⁶⁸ Pozri napríklad webové sídla Hlavne spravy, Infovojna, Slobodný vysielateľ alebo Zem a Vek, Balkan Insight 2019b; SETA 2019, s. 750.

⁶⁹ Rada mládeže Slovenska 2019.

⁷⁰ Globsec 2018, s. 34 a nasl.

⁷¹ EU EC 2019b:

⁷² Podľa orgánov polícia dnes takéto komentáre uloží hneď ako sú zistené.

⁷³ Pre ďalšie príklady tohto typu nenávisťných prejavov pozri napríklad Ministerstvo zahraničných vecí USA 2017, s. 2 a 5.

skupinám.⁷⁴ Podľa prieskumu z konca roka 2019 malo 19 % mladých dospelých vo veku 18-29 rokov v úmysle voliť ĽSNS.⁷⁵

41. ECRI s potešením konštatuje, že v parlamentných voľbách vo februári 2020 prejavy nenávisti neboli odmenené úspechom: SNS stratila zastúpenie v parlamente a strana SMER-SD prišla o značný počet mandátov.⁷⁶

Reakcie na verbálne prejavy nenávisti

42. Ako sa zdôrazňuje vo VPO č. 15 o boji proti nenávisným prejavom, ECRI sa domnieva, že na účinnú prevenciu a potlačanie nenávisných prejavov treba prijať opatrenia vo viacerých oblastiach, vrátane zvyšovania informovanosti, prevencie a protiargumentov, podpory obetí, sebaregulácie, využívania regulačných právomocí a v krajnom prípade trestného stíhania a sankcií.
43. Podľa názoru ECRI si rozsah a trivializácia nenávisných prejavov v slovenskej verejnej diskusii naliehavo vyžaduje šíriť medzi ľuďmi povedomie o tom, aké nebezpečenstvo predstavujú nenávisné prejavy v spoločnosti a v politike. Dôkazy aj dejiny ukazujú, že takýto vzostup nenávisných prejavov vo verejnej diskusii treba vnímať ako poplašný signál. Dláždia cestu vzniku a šíreniu rasového, homofóbneho a transfóbneho násilia, vytvárajú čoraz väčšie trhliny v spoločnosti, a mohli by vyústiť do otvoreného konfliktu medzi rôznymi skupinami.
44. V tejto súvislosti ECRI berie s uspokojením na vedomie prijatie Akčného plánu predchádzania a eliminácie rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a iných foriem intolerancie na roky 2016-2018. Jeho hlavným cieľom bolo predchádzať predsudkom, stereotypom a nenávisným prejavom, a zamedziť výskyt a šírenie postojov a aktivít podporujúcich rasizmus a intoleranciu. Plán mal tieto štyri operačné ciele: (i) vytvoriť informačnú bázu, (ii) zlepšiť informovanosť verejnosti o rozmanitosti, (iii) zabezpečiť cielené vzdelávanie a (iv) implementovať, vyhodnotiť a následne sledovať plnenie plánu. Orgány ECRI informovali, že plnenie plánu bolo vyhodnotené v máji 2019, a že pripravujú nový dokument na roky 2020-2024, ktorý bude zameraný na boj proti radikalizácii a extrémizmu.
45. Podľa názoru ECRI by sa aj tento nový dokument mal sústrediť na podporu rozmanitosti a rovnakého zaobchádzania, s osobitným dôrazom na zvyšovanie povedomia o nebezpečenstve rasizmu a intolerancie (ods. 4 ECRI VPO č. 15). Vzhľadom na rozšírenosť rasistických názorov medzi mladými ľuďmi by tento plán mal zahŕňať aj organizovanie vhodných školských aj mimoškolských aktivít (pozri tiež ods. 12 a nasl.). Účinným prostriedkom na podporu rozmanitosti a na boj proti predsudkom a stereotypom je organizácia stretnutí s ľuďmi patriacimi k rôznym menšinám. Z tohto dôvodu je bezodkladne potrebné odstrániť segregáciu rómskych detí v školách (pozri ods. 89 a nasl.). Malo by sa zintenzívniť vyučovanie o holokauste a organizovať exkurzie celých tried do vyhľadzovacích táborov. Tieto opatrenia by mali ísť ruka v ruke s výchovou k digitálnemu občianstvu, aby si mladí ľudia boli vedomí výskytu nenávisných prejavov online, a vedeli vyhľadávať spoľahlivé zdroje informácií na internete. Mohli by sa podporovať aj aktivity zamerané na vyjadrenie odporu proti nenávisným prejavom online.⁷⁷
46. ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali nový akčný plán zahŕňajúci ucelený súbor opatrení zameraných na prevenciu a boj proti rasizmu, homofóbii a transfóbii, najmä v podobe nenávisných prejavov.
47. Pokiaľ ide o verbálne prejavy nenávisti v politike, ECRI berie so záujmom na vedomie, že v roku 2016 parlament diskutoval o možnosti vyňať tieto prejavy spod poslaneckej imunity. Víta aj uznesenie z júna 2018, v ktorom parlament vyjadril

⁷⁴ Inštitút pre verejné otázky 2019, s. 24 a nasl.; The Slovak Spectator 2019b.

⁷⁵ Dennikn.sk 2019.

⁷⁶ ĽSNS síce stratila 0,7 %, ale získala ďalšie tri kreslá.

⁷⁷ V tejto súvislosti pozri EEND 2020.

hlboké znepokojenie nad nárastom extrémizmu a nenávisti v krajine a zdôraznil, že krajina musí zostať „postavená na hodnotách slobody, demokracie a tolerancie.“⁷⁸ ECRI nabáda parlament, aby svojich členov naďalej trestal za verbálne prejavy nenávisti, ako to urobil v roku 2017 (pozri ods. 35), a aby na základe ods. 6a ECRI VPO č. 15 zväžil, či by sa nemala posilniť účinnosť jeho etického kódexu.

48. V prípade rasizmu a nenávistných prejavov v médiách boli uložené sankcie v dvoch závažných prípadoch. Televízna moderátorka, ktorá uviedla nepravdivé tvrdenia o utečencoch a moslimoch, bola nútená odstúpiť; napriek tomu bola neskôr zvolená do slovenského parlamentu.⁷⁹ V druhom prípade Rada pre vysielanie a retransmisiu (RVR) uložila pokutu vo výške 15 000 EUR rádiu Frontinus za odvysielanie protirómskych výrokov poslanca za ĽSNS, o ktorých sa hovorí v ods. 38.⁸⁰
49. ECRI bola informovaná, že v roku 2017 bola rozšírená pôsobnosť RVR, ktorej etický kódex sa dnes vzťahuje aj na internet a sociálne siete. RVR pripravuje príručku, aby zabezpečila, že všetok obsah bude v súlade s právnymi predpismi. Aj sektor televízneho vysielania prijal etický kódex pre ľudí, ktorí preň pracujú. ECRI nabáda všetky subjekty v tejto sfére, aby sa usilovali zabrániť šíreniu prejavov nenávisti. S cieľom čeliť nepravdivým informáciám na internete polícia vytvorila facebookovú stránku na odhaľovanie hoaxov. Niektorí používatelia internetu sa zapájajú do boja proti dezinformáciám na internete prostredníctvom humoru, iní zasa založili stránku blbec.online, ktorá má pomôcť jednotlivcom, inštitúciám a firmám bojovať proti falošným správam.⁸¹
50. V máji 2017 podal generálny prokurátor podnet na zrušenie ĽSNS za porušenie ústavy a ďalších zákonov. Jeho žalobu najvyšší súd 29. apríla 2019 zamietol a v odôvodnení svojho rozhodnutia zdôraznil, že o zrušení politickej strany by sa mohlo rozhodnúť iba vtedy, keby neexistovali iné, menej obmedzujúce prostriedky na ochranu ústavného poriadku; podľa názoru súdu generálny prokurátor nepredložil dostatočné dôkazy odôvodňujúce takéto krajné opatrenie.⁸² Aj keď toto súdne konanie nebolo úspešné, podľa niektorých názorov malo pozitívny efekt v tom, že napadnutá strana údajne zmiernila svoje vyhlásenia. Vzhľadom na závažnosť a frekvenciu hanlivých rasistických, homofóbnych a transfóbnych vyhlásení členov tejto a ďalších strán by orgány mali zväžiť, či sa takýto rasizmus nemá považovať za dôvod na zastavenie ich financovania z verejných zdrojov. Keby to bolo potrebné, mali by zákonom ustanoviť pravidlá na zastavenie financovania rasistických strán z verejných zdrojov, ako to odporúča ECRI v ods. 16 jej VPO č. 7.
51. Vzhľadom na rozšírenosť verejných prejavov nenávisti na Slovensku je dôležité účinne využívať aj právne prostriedky nápravy podľa trestného práva, aby sa autorom takejto rétoriky vyslala jasná správa o hraniciach slobody prejavu. ECRI preto víta zmeny a doplnenia ustanovení Trestného zákona z roku 2017 týkajúce sa trestných činov z nenávisti (§§ 421 a nasl.) a zriadenie špecializovanej jednotky v rámci národnej kriminálnej agentúry („NAKA“), poverenej bojom proti extrémizmu, trestným činom z nenávisti a nenávistným prejavom.⁸³ Aj v rámci prokuratúry a súdnictva sú tieto prípady pridelené špecializovaným útvarom (pozri ods. 67 dôvodovej správy k ECRI VPO č. 11). Táto špecializácia už prináša

⁷⁸ Ministerstvo zahraničných vecí USA, Správa o Slovensku za rok 2018, s. 24.

⁷⁹ Romea.cz 2016.

⁸⁰ Radio Slovakia International 2019c.

⁸¹ Balkan Insight 2019c.

⁸² Reuters 2019; Ministerstvo zahraničných vecí USA 2017, s. 5-6. Pokiaľ ide o prípadné vonkajšie tlaky na súd, pozri Balkan Insight 2019a.

⁸³ Reuters.com 2017. Táto jednotka je súčasťou Národnej kriminálnej agentúry – NAKA.

svoje ovocie, keďže tieto útvary podali značný počet strategických súdnych žalôb, z ktorých niektoré boli úspešné, a tie ostatné sa zaslúžili o to, že verejnosť si začala lepšie uvedomovať, aké nebezpečné môžu byť verbálne prejavy nenávisť, aké škody môžu spôsobiť jednotlivcom aj spoločnosti, a kde sú hranice slobody prejavu. V septembri 2019 Najvyšší súd potvrdil rozsudok nad poslancom ĽSNS za jeho protirómske vyhlásenia citované v ods. 38, pre ktoré bol zbavený poslanskeho mandátu. ECRI s veľkým znepokojením konštatuje, že napriek odsúdeniu dostal možnosť stať sa asistentom poslanca, a vyzýva orgány, aby prehodnotili pravidlá prijímania pracovníkov do zákonodarného orgánu.⁸⁴ ECRI s uspokojením konštatuje, že NAKA otvorila vyšetrovanie proti bývalému predsedovi vlády a predsedovi strany SMER-SD za podporu, ktorú vyslovil už citovaným vyhláseniam tohto poslanca po jeho odsúdení.⁸⁵ ECRI dôrazne vyzýva orgány, aby vytrvali vo svojom úsilí o zamedzenie a trestanie nenávisťných prejavov, ktorých pôvodcami sú alebo by mohli byť exponované osobnosti verejného života.

52. V súvislosti so zberom údajov a štatistikami o nenávisťných prejavoch ECRI zaznamenala zlepšenie, pokiaľ ide o závery týkajúce sa implementácie odporúčania uvedeného v tejto súvislosti v ods. 43 jej piatej správy o Slovensku. Ale hoci štatistické údaje, ktoré dostala ECRI, obsahujú informácie o následnom sledovaní jednotlivých prípadov (130 začatých súdnych konaní a obžalovanie 95 osôb v roku 2018), a sú klasifikované podľa typu spáchaného trestného činu, nie sú rozčlenené podľa konkrétneho diskriminačného motívu páchateľov. Navyše, súdne štatistiky ešte stále nie sú prepojené s policajnými štatistikami. Sťažuje sa tým sledovanie prípadu od začatia policajného vyšetrovania až po konečné rozhodnutie súdnych orgánov, ktoré odporúča ECRI v ods. 12 svojho VPO č. 11.⁸⁶ ECRI nabáda orgány, aby zhromažďovali podrobnejšie štatistické údaje a získali tak spoľahlivý nástroj na hodnotenie svojich opatrení, a aby tieto štatistiky pravidelne uverejňovali.
53. Pokiaľ ide o prejavy nenávisť na internete, ECRI víta skutočnosť, že orgány si uvedomujú nutnosť zintenzívniť ich úsilie s cieľom čeliť týmto prejavom a ich hlboko negatívnemu vplyvu na spoločnosť. Podpisom Dodatočného protokolu k Dohovoru o počítačovej kriminalite, ktorý sa týka kriminalizácie činov rasovej a xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov, Slovensko 19. decembra 2019 čiastočne implementovalo odporúčanie uvedené v ods. 53 poslednej správy ECRI. ECRI nabáda orgány na čo najskoršiu ratifikáciu tohto protokolu. ECRI berie s uspokojením na vedomie aj iniciatívy agentúry NAKA na povzbudenie obetí a mimovládnych organizácií k nahlasovaniu nenávisťných prejavov v online priestore. Na túto tému bol zorganizovaný aj workshop a boli zverejnené stránky a vlákna na povzbudenie oznamovania nenávisťných prejavov.
54. ECRI s poľutovaním konštatuje, že veľká časť nenávisťných prejavov na internete zostáva, a že prevádzkovatelia sietí na Slovensku vo všeobecnosti nepresadzujú dodržiavanie svojich etických kódexov (pozri ods. 42 správy). Podľa jej názoru by orgány mali zabezpečiť, aby prevádzkovatelia systematicky presadzovali dodržiavanie týchto kódexov, a stanoviť termín na ich účinné uplatňovanie. Zároveň by sa mali zaujímať aj o to, aké legislatívne riešenia prijali iné krajiny, a otvoriť o nich diskusiu, najmä na tému zavedenia zákonnej povinnosti prevádzkovateľov urýchlene (napríklad do 24 hodín) odstrániť nenávisťné prejavy, uchovať o nich dôkazy a postúpiť ich polícii (pozri ods. 7 VPO č. 15).
55. ECRI odporúča, aby vo svetle ods. 54 slovenské orgány zabezpečili, že poskytovatelia internetových služieb a prevádzkovatelia sociálnych sietí budú urýchlene a systematicky odstraňovať nenávisťné prejavy zo svojich systémov a postupovať dôkazy súdnym orgánom.

⁸⁴ Tá istá osoba bola znovu zvolená do parlamentu v parlamentných voľbách v roku 2020.

⁸⁵ Radio Slovakia International 2019b.

⁸⁶ Podľa orgánov sa jednotlivé prípady aj tak dajú vysledovať na základe spisových značiek.

B. Násilie motivované nenávisťou

56. Podľa policajných štatistík bolo v rokoch 2017 a 2018 spáchaných deväť násilných zločinov z nenávisťi. Skutky spáchané v roku 2018 boli namierené hlavne proti Rómom, Židom a moslimom. Ani v tomto ohľade oficiálne štatistiky neposkytujú pravdivý obraz o rozsahu trestných činov z nenávisťi na Slovensku. Podľa prieskumu, ktorý sa konal v roku 2016, sa na Slovensku za prechádzajúcich 12 mesiacov⁸⁷ stretlo s násilím motivovaným nenávisťou 11 % rómskych respondentov a v inom prieskume 19 % opýtaných LGBT ľudí uviedlo, že boli terčom vyhrážok alebo fyzického útoku.⁸⁸ Počas návštevy sa delegácia ECRI rozprávala s moslimskými obeťami, ktoré tvrdili, že od roku 2015 bolo proti nim podniknutých 12 útokov. Jedna z obeťi delegácii povedala, že páchateľ ju napadol v električke, škrtil ju a udieral, pričom jej vyrazil zub. Navyše nedostala žiadne informácie o tom, ako sa riešili jej sťažnosti.
57. Medzi najzávažnejšie trestné činy z nenávisťi patrí útok spáchaný 16. júna 2012 mestským policajtom v čase osobného voľna, po ktorom zostali tri mŕtve a dve zranené rómske obeť.⁸⁹ Vo svojom rozsudku z 11. decembra 2018 Európsky súd pre ľudské práva vyjadril názor, že orgány dôkladne neprešetrili silné indície poukazujúce na rasový motív páchateľa, ktorý povedal, že mu išlo o „radikálne riešenie“ „postupu voči Rómom“; páchateľ dostal trest odňatia slobody v trvaní iba 9 rokov. ECRI zastáva názor, že orgány by mali ustanoviť, že rasový, homofóbny alebo transfóbny motív sa bude v trestnom práve považovať za prítiažujúcu okolnosť pri každom trestnom čine (ods. 22 VPO č. 7 a ods. 9 a 10 piatej správy ECRI); takéto ustanovenie by pomohlo zabezpečiť, že súdne orgány budú dôslednejšie prešetrovať prítomnosť týchto motívov.
58. ECRI odporúča, aby slovenské orgány doplnili Trestný zákon o ustanovenie, na základe ktorého sa rasový, homofóbny alebo transfóbny motív považuje za prítiažujúcu okolnosť každého bežného trestného činu.
59. Aby sa napravilo nedostatočné oznamovanie trestných činov z nenávisťi, polícia a súdne orgány by mali používať dvojité strategiu: lepšie odhaľovať motívy súvisiace s nenávisťou a budovať vzťah dôvery s menšinovými skupinami.
60. Aby sa zabezpečilo riadne odhaľovanie trestných činov z nenávisťi, ECRI nabáda orgány na prijatie širokej definície rasistického, homofóbneho a transfóbneho incidentu v súlade s odporúčaním v ods. 14 jej VPO č. 11, ako „každého incidentu, ktorý za rasistický [, homofóbny alebo transfóbny] považuje obeť alebo ktorakolvek iná osoba“. Takáto široká definícia by policajtom pomohla hneď od momentu, keď začnú pracovať na prípade, zväziť prípadný motív nenávisťi a zabezpečiť dôkazy.⁹⁰ Úvodné aj ďalšie vzdelávanie policajtov by malo zahŕňať moduly o povinnosti každého policajta okamžite pri prvom zásahu na mieste činu overiť, či niečo nenaznačuje, že motívom páchateľa bola nenávisť, a o povinnosti zabezpečiť všetky dôkazy. Oddelenia špecializované na vyšetrovanie trestných činov z nenávisťi by mali vypracovať usmernenia na vyšetrovanie motívov trestných činov, zabezpečiť ich dodržiavanie a zvýšiť informovanosť ostatných policajných oddelení o opatreniach, ktoré by sa mali urobiť hneď na začiatku vyšetrovania trestných činov z nenávisťi.
61. Ďalším dôvodom, pre ktorý sa polícii nenahlasujú všetky zločiny a prečiny z nenávisťi, je nedôvera obeťi a ich okolia v políciu. Obeťi mali často osobnú

⁸⁷ EU FRA 2017, s. 64.

⁸⁸ Iniciatíva Inakosť 2017, s. 13. Pozri tiež FRA 2012, otázky týkajúce sa násillia a obťažovania.

⁸⁹ Pokiaľ ide o ďalšie trestné činy z nenávisťi, pozri Romea.cz 2018a a b, Le Monde 2017, The Slovak Spectator 2015b a TVNoviny.sk 2016.

⁹⁰ Podľa názoru ECRI by sa na základe tejto širokej definície napríklad smrteľný útok na Filipínca v roku 2018 mal objaviť v štatistike trestných činov z nenávisťi, pretože páchateľ vykrikoval urážky namierené proti gejom. Ministerstvo zahraničných vecí USA 2018, s. 25.

negatívnu skúsenosť s políciou, alebo počuli o takýchto skúsenostiach (pozri ďalej v ods. 104 a nasl.), alebo na základe toho, čo sami zažili, alebo o čom počuli, sa domnievajú, že nemá význam podávať sťažnosti, pretože vyšetrovanie aj tak nepovedie k žiadnemu výsledku. ECRI sa domnieva, že jedným zo spôsobov nápravy tohto nedostatku dôvery je vymenovanie osobitných styčných dôstojníkov v polícii a na prokuratúre, a organizácia pravidelných okrúhlych stolov polície a menšinových skupín v hlavnom meste a v regiónoch.⁹¹ NAKA a ďalšie policajné zložky by mali na tieto okrúhle stoly pozývať aj zástupcov občianskej spoločnosti a antidiskriminačných orgánov, ktorých by mali požiadať o pomoc pri budovaní vzťahov dôvery s menšinovými skupinami; mala by sa tým zvýšiť pravdepodobnosť nahlasovania trestných činov z nenávisti (ods. 18 ECRI VPO č. 11). Malo by sa zabezpečiť aj úvodné a ďalšie vzdelávanie príslušníkov polície s cieľom budovať ich povedomie o tom, že rasistické, homofóbne a transfóbne správanie polície je mimoriadne škodlivé tak pre obeť trestných činov z nenávisti, ako aj pre budúce vzťahy polície s týmito obeťami.

62. ECRI odporúča, aby slovenské orgány vytvorili rámec pre dialóg a spoluprácu medzi políciou a príslušníkmi menšinových skupín, a aby prijali širšiu definíciu trestných činov z nenávisti na účely ich zaznamenávania a vyšetrovania.

63. V tejto súvislosti ECRI víta zámer prijať za členov občianskych hliadok 2 000 Rómov,⁹² ktorí by mali v úzkej súčinnosti s policajnými zložkami prispieť k zvýšeniu bezpečnosti Rómov. Z 1 396 osôb prijatých k polovici roku 2020 bolo podľa orgánov 1 185 osôb rómskeho pôvodu. ECRI nabáda políciu, aby investovala do odbornej prípravy týchto osôb s cieľom následne im umožniť vstup do policajných služieb (ods. 17 ECRI VPO č. 11).

III. INTEGRÁCIA A ZAČLENENIE

A. Migranti

64. Ku koncu roka 2018 sa na Slovensku nachádzalo 121 264 cudzincov s povolením na pobyt (2,2% celkovej populácie). Zatiaľ čo počet občanov EÚ zostal relatívne stabilný (55 883), počet občanov tretích krajín sa zvýšil približne o 30 % na 65 381. Z celkového počtu občanov tretích krajín malo 17 050 povolenie na trvalý pobyt a 48 316 povolenie na prechodný pobyt; 24 913 ich bolo z Ukrajiny, 14 208 zo Srbska, 4 698 z Ruska, 4 008 z Vietnamu a 2 561 z Číny.⁹³ Hlavným dôvodom migrácie na Slovensko je práca. V roku 2018 bolo na Slovensku 69 116 zahraničných pracovníkov a počet ukrajinských pracovníkov sa zvýšil o 7 216 na 11 072.⁹⁴ V roku 2018 bolo zaregistrovaných iba 175 žiadostí o medzinárodnú ochranu a nikomu nebol priznaný štatút utečenca.⁹⁵

65. Stojí za pripomenutie, že 31. augusta 2011 vláda schválila „Migračnú politiku Slovenskej republiky“.⁹⁶ Zdôrazňuje sa v nej dôležitosť imigrácie pre trh práce a pre slovenský systém sociálneho zabezpečenia. „Integračná politika Slovenskej republiky“, ktorú vláda schválila 29. januára 2014 uznesením č. 45, zahŕňa osem oblastí integrácie,⁹⁷ a uvádzajú sa v nej ciele a konkrétne opatrenia v oblastiach kľúčového významu pre inkluzívnu integráciu, ako je získanie podpory pre integráciu na miestnej úrovni, rozvoj sektora štátnych nájomných bytov a zlepšenie dostupnosti nájomného bývania pre cudzincov, implementácia programu výučby slovenčiny ako druhého jazyka, príprava programu bezplatných jazykových a

⁹¹ V tejto súvislosti ECRI berie s uspokojením na vedomie ročný plán polície na rok 2020, ktorý zahŕňa budovanie a posilňovanie kontaktov s občianskou spoločnosťou.

⁹² Pre bližšie informácie pozri Roma Civil Monitor 2019, s. 46.

⁹³ Prezídium Policajného zboru 2018, s. 9 a nasl.

⁹⁴ IOM 2019.

⁹⁵ Eurostat 2020a.

⁹⁶ Vláda Slovenskej republiky 2011.

⁹⁷ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky 2014, s. 12.

integračných kurzov pre dospelých migrantov a prijatie opatrení na uľahčenie zlúčenia rodín. Okrem toho bola v roku 2018 prijatá stratégia pracovnej mobility cudzincov;⁹⁸ zdôrazňuje sa v nej, že by sa malo urýchliť vydávanie povolení na pobyt a skutočnosť, že štátni príslušníci tretích krajín majú pre nedostatočnú znalosť slovenčiny problém s uplatňovaním svojich práv.⁹⁹ ECRI osobitne oceňuje skutočnosť, že integrácia sa v stratégii zdôrazňuje ako obojsmerný proces, ktorého súčasťou je aj úsilie hostiteľskej krajiny o vytvorenie potrebných podmienok na inkluzívnu integráciu migrantov.

66. Výsledky tejto integračnej politiky je len ťažko možné vyhodnotiť, pretože sa zdá, že neexistuje konzistentný národný systém ukazovateľov integrácie, ktorý by sa systematicky používal na hodnotenie jednotlivých opatrení a plnenie cieľov. Zdá sa tiež, že na účely tohto hodnotenia sa nepoužíva ani systém ukazovateľov integrácie EÚ „Zaragoza.“¹⁰⁰
67. ECRI s poľutovaním konštatuje, že niektoré kľúčové opatrenia tejto politiky sa nezrealizovali. Slovenské orgány ešte nezaviedli bezplatné jazykové a integračné kurzy pre dospelých migrantov a migranti si musia sami platiť jazykové kurzy, ktoré v súčasnosti ponúkajú iba mimovládne organizácie a medzinárodné organizácie. Podľa názoru partnerov, s ktorými ECRI diskutovala, ústredné, regionálne a obecné orgány nemajú rovnaký názor na spôsob financovania týchto kurzov a ústredné orgány by mali obciam poskytnúť finančné prostriedky potrebné na bezplatné poskytovanie týchto kurzov.
68. Systém, ktorý by mal deťom migrantov umožniť naučiť sa po slovensky, v praxi nefunguje. Pre riaditeľov škôl bola vytvorená možnosť požiadať o finančné prostriedky na výučbu slovenčiny pre deti cudzincov na dobu troch mesiacov (s možnosťou predĺženia). Ale hoci v školskom roku 2019/2020 bolo do škôl zapísaných 5 019 detí cudzincov, podaných bolo iba 190 takýchto žiadostí. Navyše, pre nedostatok miest v zariadeniach starostlivosti o deti majú rodiny migrantov problém aj so zabezpečením starostlivosti o ich maloleté deti. Zdá sa, že výsledkom je akási štruktúrna diskriminácia žien - cudziniiek, ktoré musia zostať doma starať sa o deti, zatiaľ čo drvivú väčšinu zahraničných pracovníkov (75 %) tvoria muži.¹⁰¹
69. Štvrtý problém súvisí s dostupnosťou bývania pre migrantov. Pre napätú situáciu na trhu nájomného bývania na Slovensku a veľmi nízky počet štátnych nájomných bytov musia mnohých migrujúcich pracovníkov ubytovať ich zamestnávateľa v kolektívnych ubytovacích zariadeniach vyhradených iba pre zamestnancov, čo bráni zlučovaniu rodín. V tejto súvislosti ECRI víta rozhodnutie orgánov, že udelenie povolenia na prechodný pobyt sa už nebude podmieňovať predložením potvrdenia o ubytovaní.¹⁰²
70. ECRI podotýka, že slovenské orgány všetky tieto problémy identifikovali vo svojich strategických dokumentoch o integračnej politike. ECRI z toho vyvodzuje, že príčinou nedostatočného pokroku v týchto oblastiach sú nedostatky v implementácii a v následnom monitorovaní opatrení obsiahnutých v týchto dokumentoch a domnieva sa, že orgány by mali zlepšiť ich implementáciu s cieľom vybudovať inkluzívnu spoločnosť a zabrániť vzniku sociálneho napätia.

⁹⁸ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky 2018, s. 14. 1. januára 2019 nadobudli účinnosť legislatívne zmeny ustanovujúce zrýchlené administratívne konanie pri zamestnávaní štátnych príslušníkov tretích krajín s niektorými zriedkavými profesiami a flexibilnejšie podmienky vydávania povolení na prechodný pobyt.

⁹⁹ V tejto súvislosti pozri Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK) 2018.

¹⁰⁰ Pozri napríklad Eurostat 2019b.

¹⁰¹ IOM 2019.

¹⁰² Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky 2018, s. 21.

71. ECRI odporúča, aby slovenské orgány stanovili pre každý cieľ a každé opatrenie svojej novej integračnej stratégie východiskové hodnoty, cieľové hodnoty, harmonogram plnenia, a určili aj inštitúcie a vyšších štátnych úradníkov zodpovedných za plnenie týchto cieľov a implementáciu týchto opatrení. Plnenie stratégie by sa malo pravidelne hodnotiť.
72. Slovenskí moslimovia a moslimovia prisťahovaleckého pôvodu majú problémy s praktizovaním svojho náboženstva. Keďže nie sú registrovaným náboženským spoločenstvom, nemôžu vyučovať náboženstvo na štátnych školách, tak ako to robia iné náboženské spoločenstvá. Imámovia nemôžu moslimským väzňom alebo vojakom poskytovať duchovnú službu a nemôžu vykonávať pohrebné obrady v súlade s islamskou náboženskou tradíciou. Okrem toho dnes na Slovensku neexistuje žiadna mešita ani oficiálne islamské centrum. V tejto súvislosti sa zdá, že novela zákona o registrácii náboženských spoločností (pozri ods. 35) nepriamo diskriminuje moslimskú komunitu.¹⁰³ Počas rozpravy v parlamente sa veľmi otvorene vyhlasovalo, že cieľom tohto opatrenia je zabrániť registrácii moslimskej komunity na Slovensku. Všetkých 18 už zaregistrovaných spoločenstiev si pritom svoj štatút zachovalo aj napriek tomu, že podľa pozorovateľov 14 z nich nedosahuje novo stanovený prah 50 000 členov.¹⁰⁴ ECRI preto vyzýva príslušné orgány, aby opätovne posúdili súlad tejto novely s článkami 9 a 14 EDLP, a aby urobili potrebné kroky, ktorými zabezpečia, že aj moslimovia budú môcť užívať slobodu náboženského presvedčenia a praktizovať svoju vieru buď individuálne alebo spoločne.

B. Rómovia

73. ECRI víta podrobné zmapovanie rómskych komunít, ktoré uskutočnili orgány, a jeho výsledok, „Atlas rómskych komunít“,¹⁰⁵ považuje za **príklad dobrej praxe**. Vytvorená databáza obsahuje množstvo aktuálnych informácií o životných podmienkach Rómov. Celkový počet približne 440 000 Rómov, z ktorých mnohí sa pri poslednom sčítaní ľudu prihlásili k slovenskej národnosti, žije v približne 825 obciach. Podľa orgánov sa v tretine týchto obcí vyskytujú vážne problémy; 261 000 Rómov žije v osadách. Ako pozitívum ECRI konštatuje, že orgány si na základe týchto štatistík uvedomujú veľký rozsah problému vylúčenia Rómov, a že niektoré rezorty, vrátane Úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity (ďalej len „splnomocnenec“), prejavujú veľké odhodlanie zlepšiť situáciu týchto skupín, ktoré orgány označujú ako „marginalizované rómske komunity“.
74. Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov sa vzťahuje na obdobie rokov 2012 až 2020; v rokoch 2017 a 2019 bol aktualizovaný akčný plán k tejto stratégii.¹⁰⁶ Medzi prioritné oblasti patrí vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie, finančná inklúzia, zákaz diskriminácie a iniciatívy zamerané smerom k majoritnej spoločnosti. ECRI s potešením konštatuje, že pomerne veľký počet cieľov sprevádzajú aj ukazovatele a dokonca východiskové hodnoty, cieľové hodnoty a časový harmonogram. Zodpovednosťou za koordináciu implementácie stratégie, ktorej vykonávateľmi sú najmä jednotlivé ministerstvá, je poverený splnomocnenec.
75. Výročné správy splnomocnenca o implementácii stratégie majú tú výhodu, že súhrnným spôsobom prezentujú vykonané aktivity a značný objem vynaložených finančných prostriedkov (ako napr. 118 miliónov EUR v roku 2018). Žiaľ, v správach sa nespomína, aký pokrok bol dosiahnutý z hľadiska ukazovateľov

¹⁰³ Pozri ESĽP, vec D.H. a ďalší proti Českej republike [G.C.], č. 57325/00, 13.11.2007, § 184: „Súd už v predchádzajúcich prípadoch pripustil, že rozdielne zaobchádzanie môže mať podobu neprimerane nepriaznivého dosahu politiky alebo opatrenia, ktoré sú sice vyjadrené neutrálne, ale na určitú skupinu osôb majú diskriminačný účinok.“

¹⁰⁴ SETA 2019, s. 751.

¹⁰⁵ <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>, navštívené 30.01.2020.

¹⁰⁶ Vláda Slovenskej republiky 2012 a 2019.

stratégie.¹⁰⁷ V súvislosti s Atlasom ECRI vyjadruje poľutovanie, že neobsahuje presné údaje o vzdelávaní, zamestnanosti a zdraví Rómov, a nabáda orgány, aby doň zahrnuli aj tieto informácie.

76. Občianska spoločnosť víta ochotu orgánov prijímať systémové opatrenia na legislatívnej aj politickej úrovni s cieľom uľahčiť integráciu marginalizovaných Rómov. Medziiným spomína nové nariadenie o osobnom bankrote, ktoré ľuďom umožňuje vymaniť sa z dlhov, nové ustanovenia zjednodušujúce postup pri odkupovaní pozemkov, na ktorých sú postavené rómske príbytky, poskytovanie obedov zadarmo deťom v poslednom roku predškolského vzdelávania a na základných školách, a viacero programov, na základe ktorých boli vytvorené pracovné miesta pre Rómov – ako mediátorov, asistentov učiteľa, terénnych domovníkov alebo členov občianskych hliadok.¹⁰⁸ Orgány uvádzajú, že 33 % obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít má dnes prístup k pitnej vode, a že 25 % využilo možnosť rekonštrukcie domu. V roku 2018 bolo do obecných zastupiteľstiev zvolených 40 rómskych kandidátov; jeden rómsky poslanec je členom slovenského parlamentu a jeden ďalší rómsky poslanec bol zvolený do Európskeho parlamentu. Všetky tieto pozitívne trendy sú dôležitými aspektmi inkluzívnej integrácie.
77. Atlas rómskych komunít, informácie od orgánov a štúdie zároveň ukazujú, že Rómovia po celé generácie vo veľkých počtoch žili a dodnes žijú v osadách v podmienkach segregácie, štrukturálnej diskriminácie a extrémnej chudoby. Takmer 85 % z nich žije pod hranicou chudoby a do tejto skupiny patrí aj 53 % Rómov, ktorí majú zamestnanie. Navyše, podľa údajov z prieskumu Agentúry EÚ pre základné práva, materskú školu navštevuje iba 34 % rómskych detí vo veku od 4 do 6 rokov (vo všeobecnej populácii to je 77 %), a do školy chodí iba 94 % detí, ktoré dosiahli vek povinnej školskej dochádzky. Iba 33 % rómskych detí vo veku 15-18 rokov navštevuje vzdelávacie zariadenie, ktoré zodpovedá ich veku (oproti 74 % vo všeobecnej populácii), a 42 % sa nezúčastňuje na žiadnej forme vzdelávania (oproti 9 %). Okrem toho 61 % rómskych dievčat a 54 % rómskych chlapcov predčasne ukončuje školskú dochádzku (oproti 7 %). Väčšina rómskych detí (62 %) sa v škole stretáva s určitou formou segregácie: v roku 2016 bolo 22 % z nich zapísaných do čisto rómskych tried a 40 % do tried s väčšinou rómskych žiakov. 25 % Rómov žilo v obydliach bez tečúcej vody, 43 % v domoch bez toalety, sprchy alebo kúpeľne (oproti 0,6 % vo všeobecnej populácii) a 27 % v domoch s netesniacimi rozvodmi alebo zatekaním vody zo strechy, s navlhnutými stenami, oknami, podlahami alebo základmi. Stredná doba dožitia Rómov je o 6 rokov kratšia ako je celoštátny priemer, detská úmrtnosť je trikrát vyššia, a 5 % Rómov nemá žiadne zdravotné poistenie. Za posledných päť rokov sa s diskrimináciou stretlo 54 % opýtaných. A hoci 51 % opýtaných vedelo, že diskriminácia je protizákonná, iba 16 % poznalo nejakú organizáciu, ktorá by im mohla pomôcť.¹⁰⁹
78. ECRI je toho názoru, že vzhľadom na veľký rozsah a pretrvávanie vylúčenia Rómov v osadách by príslušné orgány mali zmeniť svoj celkový prístup k začleňovaniu Rómov. V súčasnosti sa podstatné aktivity vo veľmi veľkej miere vykonávajú na základe projektov, ktoré sú spolufinancované z prostriedkov EÚ a sú prísne časovo obmedzené. V rámci týchto projektov boli vyvinuté mnohé osvedčené postupy a boli vyznačené cesty, ktorými sa treba uberať, aby sa našlo riešenie dnešnej neudržateľnej situácie. Zjavne však nemožno dúfať, že státisíce Rómov by sa mohli vymaniť z takého vylúčenia iba na základe projektov. Ich začlenenie a sociálny pokrok¹¹⁰ možno dosiahnuť iba tak, ak celá vláda, poverené

¹⁰⁷ EU FRA 2016, s. 23 a nasl.; splnomocnenec vlády pre rómske komunity 2019.

¹⁰⁸ Roma Civil Monitor 2019, s. 7 a nasl.

¹⁰⁹ EU FRA 2016, s. 23 a nasl. Tieto údaje zhromaždené v mestských aj vidieckych oblastiach použil ako základ svojej analýzy aj splnomocnenec, EU FRA 2016, s. 43. Pozri tiež EU EP 2020.

¹¹⁰ Pokiaľ ide o tieto aspekty, pozri Mušinka, A. a Pollák, M. 2018, s. 53 a nasl.

osoby v kľúčových orgánoch a samosprávy znova prevezmú a budú vykonávať zodpovednosť za implementáciu a financovanie týchto osvedčených postupov a ďalších opatrení v dlhodobom horizonte a v rozsahu, ktorý je potrebný na udržateľné zlepšenie situácie všetkých Rómov. S týmto cieľom by v novej verzii Národnej stratégie integrácie Rómov mala byť jasne stanovená zodpovednosť za plnenie jednotlivých cieľov a implementáciu opatrení. A najmä, vyššie uvedení hlavní aktéri by mali prevziať zodpovednosť za dosiahnutie reálneho pokroku merateľného pomocou kľúčových ukazovateľov integrácie, ako sú napríklad tie, ktoré sú uvedené v predchádzajúcom odseku.

79. Skutočnosť, že situácia výrazného vylúčenia Rómov existuje iba v jednej tretine z 825 obcí s rómskou populáciou, svedčí o významnej úlohe, akú pri začleňovaní Rómov zohrávajú obce.¹¹¹ ECRI zastáva názor, že treba zintenzívniť úsilie o sprístupnenie a zdieľanie osvedčených postupov, ktoré boli zavedené na miestnej úrovni, a ktoré môžu podnietiť aj predstaviteľov ostatných obcí k nasledovaniu príkladov a investovania do lepšej budúcnosti pre všetkých ich obyvateľov. Zároveň je dôležité, aby sa štát vyzbrojil účinným nástrojom na zabezpečenie toho, že obce zaujímajúce odmietavý postoj podniknú všetky potrebné kroky na splnenie pozitívnej povinnosti Slovenska chrániť ľudské práva svojich najchudobnejších občanov.
80. ECRI odporúča, aby ústredné, regionálne aj obecné orgány určili pre všetky ciele a opatrenia uvedené v Národnej stratégii integrácie Rómov ukazovatele, východiskové hodnoty a cieľové hodnoty, časový harmonogram a správne orgány a vyšších štátnych úradníkov zodpovedných za ich implementáciu. Mali by pravidelne merať pokrok na základe jednotlivých ukazovateľov, vykonávať nezávislé hodnotenia, a mali by sa vyzbrojiť účinnými nástrojmi, aby zabezpečili, že všetky obce uskutočnia opatrenia potrebné na začleňovanie Rómov.

Vzdelávanie

81. Počas návštevy košického kraja mala delegácia ECRI ďalšiu príležitosť pozorovať rozhodujúci význam investícií do vzdelávania rómskych detí od raného veku.¹¹² Napríklad učitelia na základnej škole vo Veľkej Ide, vychádzajúc z výsledkov vedeckého výskumu, zdôrazňovali, že deti žijúce v osadách vykazujú pri nástupe do prvej triedy významné vývinové zaostávanie, pokiaľ boli zanedbávané a ponechané samy na seba, nemali možnosť chodiť do materskej školy, vychádzať von z osady a zúčastňovať sa na mimoškolských aktivitách, najmä vo veku od troch rokov vyššie.¹¹³
82. ECRI víta skutočnosť, že orgány uznávajú dôležitosť predškolského vzdelávania rómskych detí, a že od 1. septembra 2021 pre všetky päťročné deti zaviedli predškolské vzdelávanie v trvaní jedného roka. Obce dostali značné finančné zdroje na výstavbu nových materských škôl. Zástupcovia obcí si však myslia, že predškolské vzdelávanie nepatrí do ich kompetencie, a že by ho mali riadiť ústredné orgány. Preto sa treba obávať, že významný počet obcí neurobí potrebné investície na zabezpečenie tohto predprimárneho vzdelávania. Delegácia ECRI navyše nadobudla počas návštevy dojem, že hlavný dôraz sa kladie na výstavbu materských škôl, a že príliš málo pozornosti sa venuje náboru a odbornej príprave dostatočného počtu pedagógov a učiteľov potrebných na zabezpečenie kvalitného vzdelávania v predprimárnom ročníku. Ďalšia významná výzva súvisí s tým, že

¹¹¹ Pozri napríklad opis politiky obcí Raslavice, Spišský Hrhov, Sveržov a Čirč v dokumente Roma Civil Monitor 2019, s. 83 a nasl. a Mušínska, A. a Pollák, M. 2018, a opis programu mikropôžičiek pre Rómov na svojpomocnú výstavbu domov v Rankovciach, Verejný ochrana práv 2019, s. 105.

¹¹² Pozri tiež EU EC 2019b, s. 5 a nasl.

¹¹³ Harvard University, Center on the Developing Child 2012; ETP Slovensko 2019.

mnohé rómske deti rozprávajú¹¹⁴ doma iba po rómsky, a že do materského centra, škôlky alebo dokonca na základnú školu prichádzajú so slabou znalosťou slovenčiny ako budúceho vyučovacieho jazyka. S cieľom riešiť túto výzvu by pedagogickí pracovníci materských škôl mali dostať primeranú odbornú prípravu na vyučovanie slovenčiny ako druhého jazyka. Okrem toho treba naliehavo pripraviť a distribuovať učebnice slovenčiny ako druhého jazyka a zabezpečiť primeranú vysokoškolskú výučbu pre budúcich vychovávateľov a učiteľov.

83. ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali opatrenia potrebné na riadnu prípravu prechodu detí vo veku piatich rokov na povinné vzdelávanie, najmä v obciach s významným podielom rómskych detí. Orgány by mali predovšetkým vybudovať dostatočný počet materských škôl a zároveň zabezpečiť odbornú prípravu a nábor potrebného počtu pedagogických zamestnancov, aby sa dosiahol požadovaný štandard vzdelávania, aj pokiaľ ide o výučbu slovenčiny pre deti, ktoré týmto jazykom v rodine nehovoria.
84. ECRI má vážne pochybnosti o tom, či pre deti vyrastajúce v osadách je jeden rok predškolského vzdelávania dostatočný. Víta preto rôzne programy vypracované splnomocnencom, zamerané okrem iného na financovanie výstavby a rekonštrukcie 33 materských centier,¹¹⁵ 13 materských škôl a 153 komunitných centier, a vyčlenenie sumy 20 miliónov EUR na zabezpečenie riadnej prevádzky materských škôl pre 150 obcí s „marginalizovanými komunitami“. Okrem toho bol zriadený dotačný systém na pokrytie prevádzkových nákladov predškolských zariadení (164 EUR ročne na každé „marginalizované“ dieťa). Podľa názoru občianskej spoločnosti je táto dotácia príliš nízka a mala by sa poskytovať aj rodinám s veľmi nízkymi príjmami.¹¹⁶ Ako pozitívum ECRI konštatuje, že vďaka týmto programom bolo do predškolských zariadení zapísaných ďalších 1 200 detí. Zdôrazňuje však, že v tomto úsilí je nevyhnutné pokračovať, aby sa zabezpečilo, že predškolské zariadenia budú môcť navštevovať všetky rómske deti vo veku od troch rokov.
85. ECRI sa ďalej domnieva, že je potrebné vykonávať osvetovú a motivačnú činnosť medzi rómskymi rodičmi, ktorých treba presvedčiť, že majú svoje deti posilať do predškolských zariadení na dlhodobej báze. Túto prácu môžu v úzkej spolupráci s učiteľmi najlepšie vykonávať rómski mediátori a asistenti učiteľa, ktorých zamestnávajú mnohé obce. Dôležitým faktorom sú aj stimuly a odmeny, ktorých cieľom je povzbudiť pravidelnú školskú dochádzku a riešiť skutočné príčiny záškoláctva – ako je chudoba, diskriminácia v škole alebo problémy s dopravou. Prístup založený najmä na donucovacích opatreniach, ako sú zásahy členov občianskych hliadok, využívanie školských inšpekcií alebo zníženie či presun sociálnych dávok na osobitného príjemcu pri zanedbávaní povinnej školskej dochádzky,¹¹⁷ by dotknuté rodiny mohli odmietnuť a mal by sa použiť iba ako krajná možnosť.
86. Druhý závažný problém, ktorý ešte treba vyriešiť, je v súčasnosti predmetom konania o porušení práva Európskej únie.¹¹⁸ V porovnaní s európskym priemerom je na Slovensku príliš veľa rómskych detí zaradovaných do programov špeciálneho vzdelávania, pôvodne určených pre deti s ľahkým mentálnym postihnutím.¹¹⁹

¹¹⁴ Pre bližšie informácie pozri už uvedený Atlas rómskych komunit v poznámke 105 a mapu na https://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/obrazky/fotky/jazykova%20mapa%20romskych%20komunit%20na%20Slovensku.jpg, navštívené 04.02.2020.

¹¹⁵ V druhom programe bolo podaných ďalších 64 žiadostí.

¹¹⁶ Roma Civil Monitor 2019, s. 10 a nasl.

¹¹⁷ V súvislosti s novšími právnymi predpismi, ktoré by mohli mať za následok nepriamu diskrimináciu Rómov, pozri Poradňu pre občianske a ľudské práva 2019, s. 7.

¹¹⁸ EU EC 2019a. V tejto súvislosti pozri tiež odporúčania Amnesty International 2017.

¹¹⁹ Napríklad v Košiciach rómske deti tvoria 95 % zo všetkých detí zaradených do špeciálneho vzdelávania. V jednej ďalšej obci, ktorú navštívila delegácia ECRI, to bolo 76 %. Pozri tiež Poradňu pre občianske a ľudské práva 2019, s. 7.

Mnohí zástupcovia občianskej spoločnosti aj sektoru školstva zdôrazňujú, že testovanie detí ešte pred nástupom do základnej školy neumožňuje zistiť, či dieťa skutočne trpí ľahkým mentálnym postihnutím, alebo či nejde iba o ťažkosti zapríčinené mimoriadne nepriaznivými okolnosťami, v ktorých dieťa vyrastá. Pretože táto prax sa väčšinou týka rómskych detí, tento systém sa javí ako nepriama diskriminácia rómskych detí, ktorá je v rozpore s článkom 14 EDLP a článkom 2 jeho protokolu č. 1.¹²⁰

87. Podľa učiteľov, s ktorými sa stretla delegácia ECRI, umiestňovanie rómskych detí do špeciálnych tried a škôl je často jediným spôsobom, ako ich učiť v menších triedach a získať potrebný dodatočný pedagogický personál. Bez týchto dodatočných zdrojov sa skutočne nedá robiť viac pre tieto deti často ponechané samy na seba, a pokúsiť sa vykompenzovať všetky vývinové problémy, ktoré sa u nich nahromadili pred nástupom do školy. Zároveň sa zdá, že školy aj rodiny k zápisu rómskych detí do systému špeciálneho vzdelávania motivujú aj finančné stimuly, a že rómski rodičia vnímajú toto vzdelávanie aj ako spôsob ochrany ich detí pred značnou diskrimináciou, ktorej sú vystavené v štandardnom školskom systéme.
88. ECRI z toho vyvodzuje záver, že orgány vyčleňujú príliš veľa zdrojov na nadmerný systém špeciálneho vzdelávania.¹²¹ Takýto systém neumožňuje primerane prekonať ťažkosti, ktoré musia prekonávať rómske deti vyrastajúce v podmienkach vylúčenia, z ktorých mnohé nie sú jazykovo vybavené na výučbu v slovenskom jazyku. ECRI sa domnieva, že orgány by mali v prvom rade – čerpajúc inšpiráciu aj zo štatistík iných krajín – reálne odhadnúť potrebu špeciálneho vzdelávania. Následne by mali zredukovať kapacity špeciálneho školstva na úroveň, ktorá je nevyhnutná na uspokojenie tejto potreby, a takto uvoľnené finančné a ľudské zdroje využiť na investovanie do inkluzívneho predškolského a školského vzdelávania. Tento záver má oporu v skutočnosti, že z 2 000 rómskych detí, ktoré absolvovali predškolské vzdelávanie, bolo do špeciálneho vzdelávania zaradených iba 12. V základných školách by sa mali zavádzať inovatívne metódy¹²² vzdelávania rómskych detí. Napríklad pri návšteve školy vo Veľkej Ide delegácia ECRI zistila, že vynikajúce výsledky priniesol program Feuersteinovho inštrumentálneho obohacovania.¹²³
89. Neodôvodnené umiestňovanie veľkého počtu rómskych detí do špeciálneho vzdelávania okrem toho prispieva aj k ich silnej segregácii.¹²⁴ Výsledkom je neúmerne vysoký počet detí, ktoré musia opakovať ročník, a slabé školské výsledky týchto detí; iba polovica rómskych detí navštevujúcich 5. ročník sa dostane na úroveň 9. ročníka a získa potvrdenie o ukončení povinnej školskej dochádzky.¹²⁵ Podľa najnovších informácií od orgánov nebolo vo väčšine rómskych osád počas fázy reštrikcií nariadených kvôli pandémie Covid-19 zabezpečené digitálne dištančné vzdelávanie. Aby sa mohlo pokračovať vo výučbe, pre žiakov prvého stupňa základných škôl boli vytlačené pracovné listy a ďalšie vzdelávacie materiály. Tieto boli distribuované v niektorých osadách z osobnej iniciatívy

¹²⁰ D.H. a ďalší proti Českej republike [G.C.], č. 57325/00, 13.11.2007, §§ 175 a nasl.; ESLP 2019, s. 26 a nasl.

¹²¹ Pokiaľ ide o nadmernú veľkosť špeciálneho školstva, pozri Poradňa pre občianske a ľudské práva 2019, ods. 6 a nasl.: Podľa najnovších európskych údajov z roku 2014 bolo na Slovensku do systému špeciálneho vzdelávania zaradených takmer štyrikrát viac (5,9 %) detí ako v ostatných krajinách EÚ (1,9 %). V školskom roku 2017/2018 to bolo ešte stále 5,8 %. Do špeciálneho vzdelávania bolo zaradených viac ako 16 % rómskych detí z marginalizovaných komunit, čo je päťkrát viac ako je priemer za celú slovenskú populáciu. Podľa orgánov je počet asistentov učiteľa v špeciálnom školstve ešte stále väčší (692,2 v apríli 2019) ako v ostatných školách (225 asistentov učiteľa a 462 členov inkluzívnych tímov).

¹²² V tejto súvislosti pozri aj projekty „Škola otvorená všetkým“, program Erasmus+ „Inováciou didaktiky rómskeho jazyka k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia“, „Ikatika“ pre bilingválne vzdelávanie a „Inschool“.

¹²³ Feuerstein R. 1996.

¹²⁴ K tejto téme pozri Amnesty International 2017 a Poradňa pre občianske a ľudské práva 2019, s. 4.

¹²⁵ Roma Civil Monitor 2019, s. 10.

niekoľkých učiteľov a združení. O príprave učiteľov na vyučovanie na diaľku neboli k dispozícii žiadne informácie.

90. Druhou príčinou segregácie tisícok rómskych detí je právomoc obecných a krajských samosprávnych orgánov určovať hranice spádových oblastí škôl; tieto orgány využívajú túto právomoc na vytváranie podmienok podporujúcich vznik a pretrvávajúce segregácie. Ústredné orgány nemajú kompetenciu na to, aby zabránili takémuto konaniu,¹²⁶ ktoré sa znova javí byť v rozpore s judikatúrou Súdneho dvora k článku 14 EDLP a článku 2 protokolu č. 1 k dohovoru.¹²⁷ Podľa názoru ECRI by slovenské orgány mali prijať účinné opatrenia na odstránenie tejto segregácie, ak treba aj zmenou právnych predpisov upravujúcich spôsob určovania hraníc školských obvodov a uplatňovaním nového § 424 Trestného zákona, podľa ktorého je od roku 2017 segregácia a všetky ostatné formy rozsiahlej alebo systematickej diskriminácie trestným činom.
91. Ako pozitívum berie ECRI na vedomie program založený na novele školského zákona a spolufinancovaný z prostriedkov EÚ, ktorý umožňuje prijímať asistentov učiteľa na základné školy s najmenej 50 žiakmi z „marginalizovaných komunít“.¹²⁸ Okrem toho bol zriadený značný počet komunitných centier, ktoré majú rómskym žiakom pomáhať s domácimi úlohami a organizovať mimoškolské aktivity. Financovanie týchto vyrovnávacích opatrení je však ohrozené, a nie všetky centrá majú dostatočný počet učiteľov. ECRI to považuje za jasný príklad situácie, kedy by ministerstvo školstva malo pre tieto **príklady dobrej praxe** dlhodobo vytvoriť priestor vo svojom rozpočte a tak zabezpečiť, aby sa s rómskymi asistentmi učiteľa uzatvárali pracovné zmluvy na dobu neurčitú. Kým si rómske deti, ktorých rodným jazykom je rómčina, neosvoja slovenský jazyk v rámci predškolského vzdelávania, mala by sa na základných školách zabezpečiť výučba slovenského jazyka ako druhého jazyka. Okrem toho by sa do vysokoškolského vzdelávania budúcich učiteľov mala zaradiť výučba nových metód zameraných na inkluzívne vzdelávanie.
92. V prípade stredoškolského vzdelávania ECRI s potešením konštatuje nárast počtu rómskych žiakov na stredných školách, ktorý sa v roku 2018 zvýšil na 19 143. Avšak, rovnako ako občianska spoločnosť, veľmi kriticky hodnotí vytvorenie 30 nových modulových tried v blízkosti rómskych osád.¹²⁹ Hoci tieto triedy majú istú nevelikú výhodu v tom, že deti nemusia do školy chodiť verejnou dopravou, majú aj veľkú nevýhodu v tom, že zachovávajú segregáciu rómskych tínedžerov, ktorí zostávajú uzavretí vo svojom prostredí, v praxi dostávajú menej kvalitné vzdelanie, nemajú možnosť nadväzovať vzťahy alebo vstupovať do interakcií s deťmi z iného prostredia, a dostávajú vysvedčenia, ktoré im často neumožňujú nájsť si zamestnanie. Tieto faktory čiastočne vysvetľujú, prečo v roku 2018 získalo takéto vysvedčenia iba 870 rómskych žiakov.
93. ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) vytvorili potrebné podmienky na zabezpečenie toho, že všetky rómske deti zo znevýhodnených komunít budú navštevovať predškolské zariadenia od troch rokov veku, (ii) zabezpečili výučbu slovenčiny ako druhého jazyka pre všetky rómske deti, ktoré vo svojej rodine obvykle hovoria iba po rómsky, (iii) významne znížili počet rómskych detí zaraďovaných do systému špeciálneho vzdelávania, (iv) odstránili segregáciu v škole, (v) zabezpečili, že vyrovnávacie opatrenia zamerané na pomoc rómskym deťom v základnom školstve budú mať trvalý charakter, a (vi) zvýšili počet rómskych detí, ktoré navštevujú strednú školu a získajú osvedčenie o jej ukončení.

¹²⁶ Pre konkrétne príklady pozri Poradňa pre občianske a ľudské práva 2019, s. 6 a Verejný ochranca práv 2019, s. 33.

¹²⁷ Oršuš a ďalší proti Chorvátsku [G.C.], č. 15766/03, 16. marca 2010; ESLP 2019, s. 27 a nasl.

¹²⁸ Pozri zákon č. 381/2019 a Roma Civil Monitor 2019, s.10.

¹²⁹ Stredisko pre výskum etnicity a kultúry (CVEK) 2015, s. 69 a nasl.; Roma Civil Monitor 2019, s. 10.

Bývanie a zamestnanie

94. Aby sa Rómom pomohlo vymaniť z vylúčenia a vyjsť zo svojich osád, treba vynaložiť ďalšie investície na bývanie a zamestnanie. Učiteľia, s ktorými hovorila delegácia ECRI, upozorňovali, že mnohé rómske deti majú iba jednu sadu oblečenia. Ďalšie bývajú v domoch bez tečúcej vody, bez sociálnych zariadení, alebo dokonca bez elektriny, alebo si nemôžu doma robiť domáce úlohy. Takéto bytové pomery a extrémna chudoba sú zdrojom konštantného a toxického stresu v rómskych rodinách, čo je podľa mnohých kontaktov jedným z dôvodov záškoláctva rómskych detí a ich problémov súvisiacich so školou.
95. ECRI sa domnieva, že v oblasti bývania je úplne logické rozvíjať projekty spolufinancované z prostriedkov EÚ, pretože v tejto oblasti sú potrebné jednorazové investície. V tejto súvislosti ECRI víta, že samosprávy kupujú domy na ubytovanie rómskych rodín a realizujú program „legalizácie“ obydľí, v ktorých bývajú Rómovia.¹³⁰ Lútuje však, že potenciál tohto programu, ktorý je ešte stále časovo obmedzený, niektoré samosprávy nevyužívajú, a niektoré rómske obydlia sú preto naďalej nelegálne.¹³¹ Nevyužívajú sa ani všetky finančné prostriedky, ktoré by obce mohli čerpať na pripojenie 30 % obydľí na verejný vodovod. ECRI v tejto súvislosti uvádza ďalší **príklad dobrej praxe**, ktorý spočíva v tom, že v rámci špecifických programov môžu Rómovia svojpomocne prispieť k výstavbe svojho domu.¹³² Občianska spoločnosť však správne poukazuje na to, že tieto programy by sa mali navrhovať tak, aby sa zároveň riešil problém rezidenčnej segregácie.¹³³
96. Rôzne programy, ktoré vo forme vyrovnávacích opatrení podporujú vzdelávanie a prednostné prijímanie Rómov na pozície mediátorov, asistentov učiteľa alebo členov občianskych hliadok, majú rad pozitívnych účinkov. Po prvé, na ich základe boli vytvorené tisíce pracovných miest a tisíckam rodín pomohli vymaniť sa z veľkej chudoby. Po druhé, Rómovia v týchto pozíciách veľmi podrobne poznajú problémy a interakcie vo vnútri rómskych komunít, a môžu zasahovať veľmi cieleným spôsobom. Po tretie, mnohí z nich pokračujú v štúdiu alebo si osvojujú nové profesionálne zručnosti. A napokon, po štvrté, ich pracovné úspechy sú príkladom pre žiakov a ich rodičov, ktorým ukazujú, že investície do vzdelávania a pravidelná školská dochádzka vedú k trvalému zlepšeniu životných podmienok.
97. ECRI sa domnieva, že orgány by mali v rámci týchto programov ešte v širšej miere podporovať zamestnávanie Rómov, ktorí nemajú maturitné vysvedčenie alebo osvedčenie o ukončení školy, a prijať opatrenia, ktoré Rómom umožnia pokračovať v štúdiu a zároveň pracovať. Tieto pozície by sa potom mali zmeniť na štátom financované trvalé pracovné miesta a pracovné zmluvy by sa mali uzatvárať na dlhší čas alebo na dobu neurčitú. Podľa zákona č. 112 z roku 2018 o sociálnych podnikoch by samosprávy mali vo svojich sociálnych podnikoch zamestnávať väčší počet Rómov, najmä ženy a mladých Rómov.¹³⁴ ECRI víta aktivity vykonávané na základe Charty rozmanitosti, ktorá odporúča a podporuje napríklad podniky, ktoré majú záujem riešiť nedostatok pracovných síl prijímaním rómskych zamestnancov.
98. ECRI odporúča, aby slovenské orgány rozšírili rozsah programov zameraných na zlepšovanie životných podmienok Rómov, vrátane podmienok v osadách, a aby v plnej miere povzbudzovali zamestnanosť Rómov ako celku, aj prostredníctvom vyrovnávacích opatrení.

¹³⁰ Mušínska, s. 73 a nasl.; Roma Civil Monitor?

¹³¹ Roma Civil Monitor 2019, s. 8 a nasl.

¹³² ETP Slovensko 2019, s.? Mušínska?

¹³³ Roma Civil Monitor 2019, s. 8 a nasl.

¹³⁴ Niekoľko dobrých príkladov v tejto oblasti pozri v Roma Civil Monitor 2019, s. 20. V roku 2018 orgány poskytli dotácie na vytvorenie sociálnych podnikov v celkovej výške 13,5 milióna EUR.

Zdravie

99. ECRI víta projekt „Zdravé regióny“ a zamestnanie 245 asistentov podpory zdravia¹³⁵ s cieľom zlepšiť zdravotné podmienky Rómov. ECRI bola zároveň upozornená na opakované prípady diskriminácie Rómov v zdravotníckych zariadeniach. Vyskytli sa správy, že pôrodnické oddelenia niektorých nemocníc, napríklad prešovskej, používajú postupy spojené so segregáciou rómskych žien.¹³⁶ Delegácia ECRI sa stretla aj s bývalými pacientkami, ktoré tieto správy potvrdili, a hovorili o nízkej úrovni poskytovania služieb v týchto oddeleniach, izbách pre rómske ženy a zlom zaobchádzaní. ECRI podotýka, že segregácia je trestným činom, a vyzýva orgány, aby sa takéto postupy prestali používať.
100. V prípade sterilizácií rómskych žien bez ich slobodného a informovaného súhlasu bola v roku 2003 zriadená skupina expertov, ktorej správa bola predložená parlamentnému výboru pre ľudské práva a národnostné menšiny. Orgány však nemajú spoľahlivé informácie o tom, koľko žien bolo obeťou tejto praxe. Neboli podniknuté ani žiadne kroky na ich odškodnenie s výnimkou niekoľkých prípadov, ktoré sa riešili súdnou cestou.¹³⁷ Rovnako ako ombudsmanka¹³⁸ ECRI zastáva názor, že orgány by mali opäť zriadiť nezávislú komisiu na preskúmanie dokumentácie nemocníc a vypočutie svedkov s cieľom odhaliť úplný rozsah tejto praxe v minulosti. Na tomto základe by potom orgány mali prijať rozhodnutie o vytvorení systému odškodnenia.
101. ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) zastavili používanie všetkých postupov, ktorými sa segregujú a diskriminujú rómske ženy v pôrodnických oddeleniach nemocníc, a (ii) zriadili nezávislú vyšetrovaciu komisiu na preskúmanie rozsahu v minulosti používanej praxe sterilizácie rómskych žien bez ich slobodného a informovaného súhlasu, a navrhli systém ich odškodnenia.

IV. TÉMY TÝKAJÚCE SA KONKRÉTNE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

A. Odporúčania na predbežné následné hodnotenie

102. O prvom odporúčaní na predbežné následné hodnotenie, konkrétne o vytvorení mechanizmu na zber údajov týkajúcich sa prípadov prejavov nenávisťi, sa hovorí v ods. 52 a nasl. tejto správy; ECRI naďalej zastáva názor, že toto odporúčanie bolo zatiaľ splnené iba čiastočne.
103. O druhom odporúčaní na uskutočnenie reformy Slovenského národného strediska pre ľudské práva a pridelenie dostatočných finančných aj ľudských zdrojov stredisku sa hovorí v ods. 1 a nasl. tejto správy. Berúc do úvahy výrazné posilnenie ľudských zdrojov strediska ECRI v súčasnosti vyjadruje názor, že toto odporúčanie bolo čiastočne splnené.

B. Policajná brutalita

104. ECRI, rovnako ako aj ďalšie národné aj medzinárodné nezávislé orgány, si všima značný počet sťažností týkajúcich sa závažných násilných činov, ktorých sa dopúšťajú príslušníci policajných síl proti Rómom.¹³⁹ K týmto prípadom patria policajné akcie vykonané v apríli 2013 vo Vrbnici,¹⁴⁰ v júni 2013 v Moldave nad

¹³⁵ 85 % týchto asistentov sú Rómovia a teda ovládajú rómčinu.

¹³⁶ Roma Civil Monitor 2019; Poradňa pre občianske a ľudské práva 2017 and 2019, s. 2 a nasl.

¹³⁷ Krajský súd v Košiciach nedávno priznal rómskej žene, ktorá bola sterilizovaná bez predchádzajúceho súhlasu, náhradu škody a úroky vo výške 16 000 EUR. Súdne konanie trvalo 15 rokov, Romea.cz 2020.

¹³⁸ Verejný ochranca práv 2019, s. 43.

¹³⁹ Pozri Verejný ochranca práv 2019, s. 22, Poradňa pre občianske a ľudské práva 2017b and 2019, European Roma Rights Centre 2017 a 2019, a Amnesty International 2018.

¹⁴⁰ V súvislosti s týmto incidentom bola 28. novembra 2018 podaná sťažnosť na Európsky súd pre ľudské práva: T.K. a ďalší proti Slovensku, č. 57085/18.

Bodvou s viac ako 30 zranenými,¹⁴¹ vo februári 2015 v Rudňanoch, v máji 2017 v Zborove, v júli 2019 v Milhošti a 27. apríla 2020 v Krompachoch. Podľa informácií, ktoré získala ECRI, ani jedno vyšetovanie nasledujúce po týchto akciách nevedlo k odsúdeniu alebo disciplinárnemu postihu zasahujúcich policajtov. V prípade akcie uskutočnenej v Zborove v roku 2017 Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že orgány porušili procesnú časť článku 3 EDLP, pretože nezačali konať z vlastnej iniciatívy a dôkladne neprešetrili všetky relevantné aspekty, vrátane toho, či použitie sily bolo nevyhnutné a primerané.¹⁴² Pokiaľ ide o incident v Moldave nad Bodvou v júni 2013, ECRI vyjadruje hlboké znepokojenie nad tým, že až sedem mesiacov po tejto policajnej akcii bolo otvorené vyšetovanie, ktoré malo objasniť, či táto akcia bola odvetným opatrením, či bol nasadený neprimerane veľký počet policajtov, a či policajti zneužili svoju právomoc. Po piatich rokoch od incidentu v Moldave nad Bodvou utrpela dôvera Rómov v políciu ďalší veľký otras, keď proti niektorým údajným obetiam boli vznesené obvinenia z krivej výpovede. Z toho istého dôvodu nasadenie polície a armády počas pandémie covid-19 vyvolalo u Rómov veľké obavy zo stigmatizácie. Orgány uviedli, že v rámci týchto operácií uskutočnených v 258 „marginalizovaných komunitách“ bolo otestovaných 6 636 Rómov, bolo zistených 180 infikovaných osôb v 45 lokalitách, a bolo nariadených 12 kolektívnych karanténnych opatrení, na ktorých dodržiavanie dohliadala polícia a príslušníci ozbrojených síl.¹⁴³

105. Kvôli procesným pochybeniam pri vyšetovaní je pre súdy samozrejme ťažké rozhodnúť, či išlo o policajnú brutalitu, a v akom rozsahu. Niektorí pozorovatelia upozorňujú, že tieto pochybenia súvisia najmä s nedostatočnou nezávislosťou Úradu inšpekčnej služby ministerstva vnútra, ktorý vedie tieto vyšetovania. ECRI v tejto súvislosti opakuje odporúčanie uvedené v ods. 10 jej VPO č. 11, aby bol zriadený orgán, nezávislý od polície a prokuratúry, ktorému bude zverené vyšetovanie prípadov údajnej rasovej diskriminácie a rasovo motivovaného zneužitia právomoci verejného činiteľa políciou.
106. Bývalý odbor inšpekcie a kontroly prešiel reformou na základe zákona č. 6/2019 a dnes je osobitným útvarom v rámci Policajného zboru (nový § 4a zákona č. 171/1993 o polícii). Hoci riaditeľ Úradu inšpekčnej služby je za výkon svojej funkcie zodpovedný vláde, úrad stále sídli v priestoroch ministerstva vnútra a je naviazaný na jeho rozpočet. ECRI ľutuje, že podľa jeho zistenia tento úrad ešte stále nie je nezávislý a naďalej sídli v priestoroch polície v situácii, keď sa obeť údajného zneužitia právomoci polície a policajného násillia všeobecne zdráhajú podávať sťažnosti na inštitúcie, ktoré s políciou úzko a každodenne spolupracujú. Z tohto dôvodu sa ECRI domnieva, že príslušné orgány by mali prijať ďalšie opatrenia a zásadným spôsobom posilniť nezávislosť Úradu inšpekčnej služby, alebo že by mali vyšetovania v tejto oblasti zveriť nezávislému externému orgánu, ktorému budú pridelené primerané zdroje.
107. Okrem toho vzhľadom na nespoľahlivosť systému interného vyšetovania a s tým súvisiacu nedôveru v políciu ECRI nabáda orgány a najmä prokuratúru, aby s osobitnou pozornosťou zisťovali, či v danom prípade nejde o odvetné opatrenie príslušníkov polície alebo ich nadriadených, aj v podobe podávania žalôb za ohováranie alebo krivú výpoveď proti údajným obetiam alebo svedkom sporných policajných akcií.

¹⁴¹ V súvislosti s týmto incidentom bola 25. apríla 2018 podaná sťažnosť na Európsky súd pre ľudské práva, R.R. a R.D. proti Slovensku, č. 20649/18. Súd vo svojom rozsudku z 1. septembra 2020 konštatoval, že bol porušený článok 3 a článok 14 v spojení s článkom 3.

¹⁴² A.P. proti Slovensku, č. 10465/17, 28. januára 2020, ods. 64 a nasl.

¹⁴³ Podľa informácie strediska bola nariadená karanténa pre celú rómsku osadu po tom, ako jeden z jej obyvateľov porušil povinnú karanténu po návrate zo zahraničia. Po otestovaní všetkých obyvateľov s negatívnym výsledkom bola karanténa zrušená, Equinet 2020.

108. ECRI ďalej berie s veľkým uspokojením na vedomie informáciu, ktorú jej poskytol krajský riaditeľ polície v Košiciach, že už nebude dávať súhlas s vykonávaním policajných akcií veľkého rozsahu v rómskych okrskoch.¹⁴⁴ Víta aj iniciatívu polície vybaviť policajtov telovými kamerami umožňujúcimi robiť videozáznamy ich akcií. Okrem toho, že kamery môžu ochrániť policajtov pred nepravdivými obvineniami, podľa názoru krajského riaditeľa polície v Košiciach sú aj metódou prevencie pre políciu, pretože policajtov motivujú k tomu, aby si pred každou akciou overili, či prostriedky, ktoré plánujú použiť, sú nevyhnutné a primerané. ECRI preto vníma túto iniciatívu ako **nasledovaniahodnú prax**.¹⁴⁵ A napokon ECRI vyjadruje názor, že nábor a výcvik 2 000 Rómov za členov občianskych hliadok (pozri ods. 63) je obrovskou príležitosťou na to, aby sa v niektorých prípadoch obnovila a v iných prípadoch posilnila dôvera medzi políciou a rómskymi komunitami. Nakoniec ECRI odkazuje na odporúčanie z ods. 62 tejto správy o nadviazaní pravidelného dialógu a spolupráce s rómskymi komunitami.

109. ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) zásadným spôsobom posilnili nezávislosť Úradu inšpekčnej služby Policajného zboru, alebo aby vyšetrowanie tvrdení o rasovej, homofóbnej a transfóbnej diskriminácii a tvrdení o rasovo, homofóbne alebo transfóbne motivovanom zneužití právomoci polície a policajného násillia zverili inému orgánu, ktorý bude nezávislý od polície a prokuratúry a ktorému budú pridelené primerané zdroje, a ii) zaviedli plošné používanie telových kamier policajtmí počas policajných akcií.

¹⁴⁴ Pokiaľ ide o túto prax vykonávania policajných akcií veľkého rozsahu s kódovým označením 100, pozri ERRC 2019: ods. 16 a nasl.

¹⁴⁵ Tento postup samozrejme nemusí stačiť na vyriešenie všetkých otázok. Napríklad v prípade incidentu v roku 2019 nebolo ani na základe použitia kamier možné dostatočne určiť, čo sa v skutočnosti stalo.

ODPORÚČANIA NA PREDBEŽNÉ NÁSLEDNÉ HODNOTENIE

Dve konkrétne odporúčania, o ktorých prioritnú implementáciu ktoré ECRI žiada orgány Slovenskej republiky, sú:

- (§ 29) ECRI odporúča, aby slovenské orgány v úzkej súčinnosti s občianskou spoločnosťou vypracovali a implementovali akčný plán pre LGBTI ľudí obsahujúci také ciele, ako je zvýšiť povedomie verejnosti o podmienkach, v akých žijú LGBTI ľudia, podporiť lepšie pochopenie ich situácie, chrániť ich pred trestnými činmi z nenávisti, verbálnymi prejavmi nenávisti a diskrimináciou, a zabezpečiť účinné uplatňovanie ich práva na rovnaké zaobchádzanie.
- (§ 83) ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali opatrenia potrebné na riadnu prípravu prechodu detí vo veku piatich rokov na povinné vzdelávanie, najmä v obciach s významným podielom rómskych detí. Orgány by mali predovšetkým vybudovať dostatočný počet materských škôl a zároveň zabezpečiť odbornú prípravu a nábor potrebného počtu pedagogických zamestnancov, aby sa dosiahol požadovaný štandard vzdelávania, aj pokiaľ ide o výučbu slovenčiny pre deti, ktoré týmto jazykom v rodine nehovoria.

Najneskôr do dvoch rokov od uverejnenia tejto správy ECRI vykoná predbežné následné hodnotenie plnenia týchto dvoch odporúčaní.

ZOZNAM ODPORÚČANÍ

Miesto, na ktorom sa odporúčania nachádzajú v texte správy, je uvedené v zátvorkách.

1. (§ 7) ECRI odporúča, aby slovenské orgány posilnili nezávislosť Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ods. 2 a 22 až 30 Všeobecného politického odporúčania ECRI č. 2). Mali by najmä (i) zaviesť transparentný, na spôsobilostiach založený a participatívny postup výberu osôb do vedúcich pozícií, v ktorom by orgány výkonnej moci nemali mať žiadny rozhodujúci vplyv; a ii) zabezpečiť, aby tieto osoby požívali imunitu, ochranu pred vyhrážaním a nátlakom, a aby mali primerané záruky proti svojvoľnému prepusteniu alebo svojvoľnému neobnoveniu ich vymenovania.
2. (§ 14) ECRI odporúča, aby slovenské orgány zachovali a zvyšovali rozpočtové prostriedky na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania, a aby v oblasti vzdelávania k ľudským právam naďalej venovali zvýšenú pozornosť témam rovnakého zaobchádzania, zákazu diskriminácie a vzájomného rešpektu.
3. (§ 29) ECRI odporúča, aby slovenské orgány v úzkej súčinnosti s občianskou spoločnosťou vypracovali a implementovali akčný plán pre LGBTI ľudí obsahujúci také ciele, ako je zvýšiť povedomie verejnosti o podmienkach, v akých žijú LGBTI ľudia, podporiť lepšie pochopenie ich situácie, chrániť ich pred trestnými činmi z nenávisti, verbálnymi prejavmi nenávisti a diskrimináciou, a zabezpečiť účinné uplatňovanie ich práva na rovnaké zaobchádzanie.
4. (§ 32) ECRI odporúča, aby slovenské orgány čo najskôr zrušili podmieňovanie úradného prepisu mena a pohlavia transrodových osôb ich sterilizáciou. Ďalej by orgány mali legislatívne zakázať liečebné a chirurgické zákroky na intersexuálnych osobách, ak nie sú medicínsky nevyhnutné, pred dosiahnutím veku, v ktorom môžu tieto osoby poskytnúť svoj slobodný a informovaný súhlas s týmito zákrokmi.
5. (§ 46) ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali nový akčný plán zahŕňajúci ucelený súbor opatrení zameraných na prevenciu a boj proti rasizmu, homofóbii a transfóbii, najmä v podobe nenávisťných prejavov.
6. (§ 55) ECRI odporúča, aby vo svetle ods. 54 slovenské orgány zabezpečili, že poskytovatelia internetových služieb a prevádzkovatelia sociálnych sietí budú urýchlene a systematicky odstraňovať nenávisťné prejavy zo svojich systémov a postupovať dôkazy súdnym orgánom.
7. (§ 58) ECRI odporúča, aby slovenské orgány doplnili Trestný zákon o ustanovenie, na základe ktorého sa rasový, homofóbny alebo transfóbny motív považuje za priťažujúcu okolnosť každého bežného trestného činu.
8. (§ 62) ECRI odporúča, aby slovenské orgány vytvorili rámec pre dialóg a spoluprácu medzi políciou a príslušníkmi menšinových skupín, a aby prijali širšiu definíciu trestných činov z nenávisti na účely ich zaznamenávania a vyšetrovania.
9. (§ 71) ECRI odporúča, aby slovenské orgány stanovili pre každý cieľ a každé opatrenie svojej novej integračnej stratégie východiskové hodnoty, cieľové hodnoty, harmonogram plnenia, a určili aj inštitúcie a vyšších štátnych úradníkov zodpovedných za plnenie týchto cieľov a implementáciu týchto opatrení. Plnenie stratégie by sa malo pravidelne hodnotiť.
10. (§ 80) ECRI odporúča, aby ústredné, regionálne aj obecné orgány určili pre všetky ciele a opatrenia uvedené v Národnej stratégii integrácie Rómov ukazovatele, východiskové hodnoty a cieľové hodnoty, časový harmonogram a správne orgány a vyšších štátnych úradníkov zodpovedných za ich implementáciu. Mali by pravidelne merať pokrok na základe jednotlivých ukazovateľov, vykonávať nezávislé hodnotenia, a mali by sa vyzbrojiť účinnými

nástrojmi, aby zabezpečili, že všetky obce uskutočnia opatrenia potrebné na začleňovanie Rómov.

11. (§ 83) ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali opatrenia potrebné na riadnu prípravu prechodu detí vo veku piatich rokov na povinné vzdelávanie, najmä v obciach s významným podielom rómskych detí. Orgány by mali predovšetkým vybudovať dostatočný počet materských škôl a zároveň zabezpečiť odbornú prípravu a nábor potrebného počtu pedagogických zamestnancov, aby sa dosiahol požadovaný štandard vzdelávania, aj pokiaľ ide o výučbu slovenčiny pre deti, ktoré týmto jazykom v rodine nehovoria.
12. (§ 93) ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) vytvorili potrebné podmienky na zabezpečenie toho, že všetky rómske deti zo znevýhodnených komunit budú navštevovať predškolské zariadenia od troch rokov veku, (ii) zabezpečili výučbu slovenčiny ako druhého jazyka pre všetky rómske deti, ktoré vo svojej rodine obvykle hovoria iba po rómsky, (iii) významne znížili počet rómskych detí zaradovaných do systému špeciálneho vzdelávania, (iv) odstránili segregáciu v škole, (v) zabezpečili, že vyrovnávacie opatrenia zamerané na pomoc rómskym deťom v základnom školstve budú mať trvalý charakter, a (vi) zvýšili počet rómskych detí, ktoré navštevujú strednú školu a získajú osvedčenie o jej ukončení.
13. (§ 98) ECRI odporúča, aby slovenské orgány rozšírili rozsah programov zameraných na zlepšovanie životných podmienok Rómov, vrátane podmienok v osadách, a aby v plnej miere povzbudzovali zamestnanosť Rómov ako celku, aj prostredníctvom vyrovnávacích opatrení.
14. (§ 101) ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) zastavili používanie všetkých postupov, ktorými sa segregujú a diskriminujú rómske ženy v pôrodnických oddeleniach nemocníc, a (ii) zriadili nezávislú vyšetrovaciu komisiu na preskúmanie rozsahu v minulosti používanej praxe sterilizácie rómskych žien bez ich slobodného a informovaného súhlasu, a navrhli systém ich odškodnenia.
15. (§ 109) ECRI odporúča, aby slovenské orgány (i) zásadným spôsobom posilnili nezávislosť Úradu inšpekčnej služby Policajného zboru, alebo aby vyšetrovanie tvrdení o rasovej, homofóbnej a transfóbnej diskriminácii a tvrdení o rasovo, homofóbne alebo transfóbne motivovanom zneužití právomoci polície a policajného násillia zverili inému orgánu, ktorý bude nezávislý od polície a prokuratúry a ktorému budú pridelené primerané zdroje, a ii) zaviedli plošné používanie telových kamier policajtmi počas policajných akcií.

BIBLIOGRAFIA

Táto bibliografia uvádza hlavné publikované pramene, ktoré boli použité pri skúmaní situácie na Slovensku. Nemala by sa považovať za vyčerpávajúci zoznam všetkých informačných prameňov, ktoré mala ECRI pri príprave tejto správy k dispozícii.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2017), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Slovakia subject to interim follow-up, CRI(2017)24.
2. ECRI (2014), Fifth report on Slovakia, CRI(2014)37.
3. ECRI (2012a), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Slovakia subject to interim follow-up, CRI(2012)29.
4. ECRI (2009a), Fourth report on Slovakia, CRI(2009)20.
5. ECRI (2004a), Third report on Slovakia, CRI(2004)4.
6. ECRI (2000a), Second report on Slovakia, CRI(2000)35.
7. ECRI (1998), Report on Slovakia, CRI(98)51.
8. ECRI (1996), [General Policy Recommendation No. 1](#): Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
9. ECRI (2018), [General Policy Recommendation No. 2 \(revised\)](#): Equality bodies to combat racism and intolerance at national level, CRI(2018)06.
10. ECRI (1998a), [General Policy Recommendation No. 3](#): Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
11. ECRI (1998b), [General Policy Recommendation No. 4](#): National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
12. ECRI (2000b), [General Policy Recommendation No. 5](#): Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
13. ECRI (2001), [General Policy Recommendation No. 6](#): Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
14. ECRI (2003), [General Policy Recommendation No. 7 \(revised\)](#): National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8rev.
15. ECRI (2004b), [General Policy Recommendation No.8](#): Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
16. ECRI (2004c), [General Policy Recommendation No.9](#): The fight against antisemitism, CRI(2004)37.
17. ECRI (2007a), [General Policy Recommendation No.10](#): Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
18. ECRI (2007b), [General Policy Recommendation No.11](#): Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
19. ECRI (2009b), [General Policy Recommendation No. 12](#): Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
20. ECRI (2011), [General Policy Recommendation No.13](#): Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37.
21. ECRI (2012b), [General Policy Recommendation No.14](#): Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.
22. ECRI (2016a), [General Policy Recommendation No. 15](#): Combating Hate Speech, CRI(2016)15.
23. ECRI (2016b), [General Policy Recommendation No. 16](#): Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.
24. ECRI (2019), [ECRI Glossary](#), CRI(2019)14 rev1.

Other sources (listed in alphabetical order)

25. Aktuality.sk (2017, February 1), Poslanci Matovič, Mazurek a Mizík sa za hanlivé výroky neospravedlnili, <https://www.aktuality.sk/clanok/411638/poslanci-matovic-mazurek-a-mizik-sa-za-hanlive-vyroky-neospravedlnili/>, accessed on 31.01.2020.
26. Amnesty International (AI) (2018), Slovakia 2017/2018, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/slovakia/report-slovakia/>, accessed on 05.02.2020.

27. AI (2017), A Lesson in Discrimination – Segregation of Romani Children in Primary Education in Slovakia.
28. Balkan Insight (2019a, October 21), Now we Know who Wants Slovakia's Fascists to Survive.
29. Balkan Insight (2019b, September 10), Slovakia Lags on LGBT Rights, Says Ombudswoman.
30. Balkan Insight (2019c, June), Disinformation Nation : The Slovaks Fighting in Defence of Facts.
31. Centre for the Research of Ethnicity and Culture (CVEK) (2018), Victims of labour exploitation or "illegal" migrants? Ukrainian workers' labour rights protection in Slovakia, http://cvek.sk/?attachment_id=2441&download=true, accessed on 03.02.2020.
32. China-CEE Institute (2018), Slovakia Social Briefing: The Istanbul Controversy, Institute of Asian Studies, Bratislava.
33. Council of Europe (CoE), Commissioner for Human Rights (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition.
34. CoE, Secretary General (2019, November 28), Violence against women: Council of Europe reaction to developments in the Slovak Republic.
35. CVEK (2015), Relocated Branches Of Secondary Trade Schools Situated Near Marginalised Romani Communities : A path toward inclusion or exclusion of Romani youth?, http://cvek.sk/?attachment_id=758&download=true, accessed on 03.02.2020.
36. Dennik.sk (2019, novembre 28), Ak by vo voľbách volili len mladí ľudia do 30 rokov, vyhral by Kotleba.
37. Dennik.sk (2017a, novembre 30), Istanbulský dohovor: mýty a fakty. Reakcia na kampaň „Zastavme zlo z Istanbulu“.
38. Dennik.sk (2017b, septembre, 18), Minúta po minúte - SaS nepresadila zákon o životných partnerstvách, ktoré by mohli uzatvárať aj páry rovnakého pohlavia.
39. Dobrovodsky, R. (2015), Informal relationships – Slovakia; National Report: Slovakia, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Slovakia-IR.pdf>, accessed on 13.01.2020.
40. European Equality Law Network (EELN) (2019), Country Report Non-discrimination, Slovakia 2019.
41. EELN (2018), Country report Non-discrimination, Slovakia 2018.
42. Equinet (2020), Equinet's Response to Covid-19, <https://equineteurope.org/covid-19-response/#data>, accessed on 24.06.2020.
43. ETP Slovensko (2019), výročná správa 2018/2019.
44. European Court of Human Rights (Court) (2019), Fact sheet – Roma and Travellers, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=fr>
45. European Network for non-violence and dialogue (2020), Grass Roots Initiatives Combating Extremism in Online Space in Slovakia, <https://ennd.eu/blog/post/grass-roots-initiatives-combating-extremism-online-space-slovakia>, accessed on 22.01.2020.
46. European Roma Rights Centre (ERRC) (2019), M.B. and Others v Slovakia, Third-Party Intervention of the European Roma Rights Centre.
47. ERRC (2017), Written Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, for consideration to the 94th Session (20 November - 8 December 2017).
48. European Union (EU), European Commission (EC) (2019a), Special Eurobarometer 493, Report, Discrimination in the European Union.
49. EU, CE (2019b), Code of Conduct on countering illegal hate speech online, Factsheet, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/code_of_conduct_factsheet_7_web.pdf, accessed on 17.01.20.
50. EU, CE (2019c, octobre 10), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/INF_19_5950, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/INF_19_5950 consulté le 03.02.2020.
51. EU, CE (2019d), A meta-evaluation of interventions for Roma inclusion.
52. EU EC (2019c), Special Eurobarometer 493, Discrimination in the EU, Slovakia.
53. EU, Agency for Fundamental Rights (FRA) (2017), Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results.
54. EU FRA (2016), Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Roma – Selected findings.
55. EU FRA (2012), Survey on fundamental rights of lesbian, gay, bisexual and transgender people in EU (2012), Survey data explorers, <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-fundamental-rights-lesbian-gay-bisexual-and>, accessed on 15.01.2020.
56. EU, European Parliament (EP) (2020), The social and employment situation of Roma communities in Slovakia.

57. Eurostat (2020), Asylum and first time asylum applicants - annual aggregated data (rounded), <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en>, accessed on 28.01.2020.
58. Eurostat (2019a), Third country nationals found to be illegally present - annual data (rounded), Last update: 23-08-2019, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_eipre&lang=en, accessed on 9.1.20.
59. Eurostat (2019b), Migrant integration statistics – education, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_education, accessed on 28.01.2020.
60. Feuerstein, R., (1996). Le PEI (Programme d'Enrichissement Instrumental) dans J. Martin et G. Paravy (Eds.) Pédagogies de la Médiation: Autour du PEI. Chronique Sociale, Lyon, France.
61. France 24 (2019, September 3), Slovak parliament expels MP for hate speech.
62. Global Alliance of National Human Rights Institutions (2019), Accreditation status as of 04 March 2019.
63. GLOBSEC (2018), Trends 2018 Central Europe - One Region, Different Perspectives
64. Government of the Slovak Republic (2019), Aktualizované akčné plány Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019 - 2020 pre oblasti: D.2.1 Oblasť vzdelávania, D.2.2 Oblasť zamestnanosti, D.2.3 Oblasť zdravia, D.2.4 Oblasť bývania a D.2.5 Oblasť finančného začlenenia.
65. Government of the Slovak Republic (2012), Strategy of the Slovak Republic for Integration of Roma up to 2020.
66. Government of the Slovak Republic (2011), Migration policy of the Slovak Republic, Perspective until the year 2020.
67. Harvard University, Center on the Developing Child (2012), In Brief - Executive Function: Skills for Life and Learning.
68. Inštitút pre verejné otázky (2019), Občianske spolunažívanie očami tínedžerov, Správa zo sociologického výskumu, http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Obcianske_spolunazivanie_ocami_tinedzerov_2019.pdf, accessed on 21.01.2020.
69. ILGA-Europe (2019), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2018, Slovakia.
70. ILGA Europe (2015), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015.
71. ILGA Europe (2013), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2013.
72. Institut d'études opinion et marketing en France et à l'international (IFOP) (2017), To bi or not to bi ? Enquête sur l'attirance sexuelle entre femmes, <https://www.ifop.com/publication/to-bi-or-not-to-bi-enquete-sur-lattirance-sexuelle-entre-femmes/>, accessed on 09.01.2020.
73. Islamic Foundation in Slovakia, Bratislava (2017), Report: Islamophobia in Slovakia - Alternative report for the 94th session of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD).
74. Islamonline.sk (2016), The Response of the Islamic Foundation in Slovakia concerning the Statement of the Prime Minister regarding the Religion of Islam, <http://www.islamonline.sk/the-response/>, accessed on 22.01.20.
75. Le Monde (2017, June 6), Le cauchemar d'étudiants français dans un fief néonazi slovaque - Un jeune homme a été agressé parce qu'il était noir dans la région de Banska Bystrica, gérée par un nostalgique du régime prohitlérien.
76. Lenč, J. (2019, December 31), Predvolebná kampaň 2020: V znamení šírenia strachu z islámu a muslimov.
77. Milo, D. (2019), Right Wing Extremism in Slovakia and its Current Manifestations.
78. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic (2015), Analýza súčasného stavu výchovy a vzdelávania k ľudským právam v regionálnom školstve.
79. Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic (2018), Strategy for Labour Mobility of Foreigners in the Slovak Republic.
80. Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic (2014), Integration Policy of the Slovak Republic.
81. Mušíňka, A. et Pollák, M. (2018), Darí sa. Úspešne príklady obcí v spolunažívaní s Rómami.
82. Organisation internationale pour les migrations (2019), Migration in Slovakia, <https://www.iom.sk/en/migration/migration-in-slovakia.html>, consulté le 28.01.2020.
83. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2020), OSCE ODIHR Hate Crime Reporting Slovakia, <http://hatecrime.osce.org/slovakia>, accessed on 16.01.20.

84. Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for Roma communities (2019), Monitorovacia správa plnenia stratégie slovenskej republiky pre integráciu rómov do roku 2020 – Za rok 2018.
85. Poradňa pre občianske a ľudské práva (Center for Civil and Human Rights) (2019), NGO's submission to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights. <https://www.poradna-prava.sk/en/documents/alternative-report-to-the-un-cescr/>, accessed on 03.02.2020.
86. Poradňa pre občianske a ľudské práva (2017a), Vakeras Zorales – Speaking Out: Roma Women's Experiences in Reproductive Health Care in Slovakia.
87. Poradňa pre občianske a ľudské práva (2017b), 4th periodic report of Slovakia (Due August 2019): Submission to Committee against Torture on the list of issues prior to reporting, INT_CAT_ICS_SVK_27936_E.
88. Presidium of the Police Force (2018), Statistical Overview of Legal and Illegal Migration in the Slovak Republic, www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicka_a_cudzinska_policia/rocniky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-EN.pdf, accessed on 09.01.2020.
89. Public Defender of Rights of the Slovak Republic (2019), Report on the Activities of the Public Defender of Rights of the Slovak Republic for 2018.
90. Public Defender of Rights of the Slovak Republic (2017), Stanovisko, K problematike práva párov rovnakého pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnom poriadku SR, <https://www.vop.gov.sk/stanovisko-verejnej-ochrankyne-prav-k-problematike-prava-parov-rovnakeho-pohlavia-na-uznanie-ich-vztahu-v-pravnom-poriadku-sr>, accessed on 13.01.2020.
91. Rada mládeže Slovenska (2019), Mladí získavajú informácie najmä z blogov. Alternatívnym médiám verí vyše tretina, http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/02/TS_Mlad%C3%AD-z%C3%ADskavaj%C3%BA-inform%C3%A1cie-najm%C3%A4-z-blogov.-Alternat%C3%ADvny-m%C3%A9di%C3%A1m-ver%C3%AD-vy%C5%A1e-tretina.docx, accessed on 21.01.20.
92. Radio Slovakia International (2019a, December 6), Police press charges against former PM.
93. Radio Slovakia International (2019b, September 3), Racist MP out of Parliament.
94. Reuters.com (2019, April 29), Slovak court denies motion to ban far-right party.
95. Reuters.com (2017, February 1), Slovaks set up unit to fight extremism and hate speech.
96. Roma Civil Monitor (2019), Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Slovakia.
97. Romea.cz (2020, juillet 21), Slovak project where Roma build their own homes seems more feasible in village setting, for now.
98. Romea.cz (2019, February 5), Slovak court compensates illegally sterilized Romani woman after 15 years.
99. Romea.cz (2018a, July 27), Slovak Govt Plenipotentiary for the Romani Community: Žilina is a textbook example of hate crime.
100. Romea.cz (2018b, July 25), Slovakia: Romani youth in critical condition after brutal racist attack, police say they see no racist motive and make racist remarks themselves.
101. Romea.cz (2017, May 4), Slovak fascist party has a problem: A second MP charged with insulting Romani people, court could disband it.
102. Romea.cz (2016, March 26), Admirer of Hitler and MPs who insult refugees now on Slovak legislature's Human Rights and Minorities Committee.
103. SETA, Foundation for Political, Economic and Social Research (2019), European Islamophobia Report 2018.
104. Slovak National Centre for Human Rights (2019a), Annual Report on Activities of the Slovak National centre for Human Rights 2018.
105. Slovak National Centre for Human Rights (2019b), Report on the Observance of Human Rights Including the Principle of Equal Treatment in the Slovak Republic for the Year 2018, http://www.snslp.sk/CCMS/files/2018_Human_Rights_Report.pdf, accessed on 15.01.2020.
106. Slovak National Centre for Human Rights (2018), Rasizmus a xenofóbia medzi mladými ľuďmi na Slovensku, Human_Rights_Report, http://www.snslp.sk/CCMS/files/Vyskum_SNSLP_ras_xen_2017-FINAL.pdf, accessed on 15.01.2020.
107. Teraz.sk (2017), Tímlíderkou SaS pre osobné slobody sa stala Natália Blahová.
108. The Guardian (2019, February 14), How a Slovakian neo-Nazi got elected.
109. The Slovak Spectator (2019a, October 29), Kotleba faces another charge over his controversial cheques.
110. The Slovak Spectator (2019b, September 6), Slovak teenagers would reject political extremist neighbours, says survey.

111. The Slovak Spectator (2019c, July 12), Supreme Court decided on complaint about Kotleba's "€1,488" donations.
112. The Slovak Spectator (2019d, April 2), Foreigners grapple with hate speech in Slovakia.
113. The Slovak Spectator (2018, June 5), Same-sex married couples have the right to stay in Slovakia.
114. The Slovak Spectator (2015a, July 15), Homophobe of the Year is Anton Chromík.
115. The Slovak Spectator (2015b, June 24), Attacked Saudi family was here for son's graduation, <https://spectator.sme.sk/c/20058370/attacked-saudi-family-was-here-for-sons-graduation.html>
116. The Slovak Spectator (2012, October 8), LGBT community gets a committee.
117. TVNovinsky.sk (2016, March 11), Kotleba vraj o tom, že Medveckého stíhajú nevedel.
118. United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2018), Concluding observations on the combined eleventh and twelfth periodic reports of Slovakia, CERD/C/SVK/CO/11-12.
119. United Nations, CERD (2017), Consideration of reports, comments and information submitted by States parties under article 9 of the Convention, CERD/C/SR.2599.
120. United Nations, International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights (ICC), Sub-Committee on Accreditation (SCA) (2014), Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), Geneva, 17-21 March 2014.
121. US Department of State (2019), Slovakia 2018 Human Rights Report.
122. US Department of State (2017), 2016 Report on International Religious Freedom - Slovak Republic.
123. Walter, A. (2019), Islamophobia in Eastern Europe: Slovakia and the Politics of Hate, in: Connections. A Journal for Historians and Area Specialists, <http://www.connections.clio-online.net/article/id/artikel-4705>, accessed on 16.01.2020.
124. Webnoviny.sk (2019, novembre 15), Konferencia biskupov Slovenska vyhlásilo, že kňaz sa nemôže politicky angažovať.

PRÍLOHA: STANOVISKO VLÁDY

Nasledujúca príloha nie je súčasťou analýzy a návrhov ECRI týkajúcich sa situácie v Slovenskej republike

ECRI v súlade so svojím postupom po jednotlivých krajinách vstúpila do dôverného dialógu o prvom návrhu správy s orgánmi Slovenskej republiky. Prihliadla na viacero pripomienok týchto orgánov a začlenila ich do konečnej verzie správy (ktorá v súlade so štandardnou praxou ECRI mohla zohľadňovať iba vývoj do 1. júla 2020, teda do dňa posúdenia prvého návrhu).

Orgány požiadali aj o to, aby ako príloha k správe bolo uvedené nasledujúce stanovisko.

Stanovisko Slovenskej republiky
k 6. správe Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii Rady Európy ECRI
o Slovenskej republike

Slovenská republika oceňuje konštruktívny dialóg s ECRI. Dovoľujeme si vyjadriť presvedčenie, že pokrok konštatovaný ECRI je výsledkom vzájomne prospešného, interaktívneho dialógu, ktorý bol v mnohých oblastiach dosiahnutý od ostatného monitorovacieho cyklu.

Správa ECRI a jej odporúčania budú v ďalšom procese predmetom starostlivého posúdenia vládou Slovenskej republiky a následne implementované vecne príslušnými inštitúciami Slovenskej republiky s cieľom odstránenia nedostatkov vyplývajúcich z odporúčaní ECRI.

Slovenská republika zároveň využíva túto príležitosť na poskytnutie doplňujúcich a vysvetľujúcich informácií.

I. Ad odporúčania č. 2, č. 11 a č. 12

V zmysle Programového vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 - 2024 vláda Slovenskej republiky:

a/ bude venovať pozornosť najmä zaškoleniu detí so zdravotným znevýhodnením a zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách tak, aby mohli plynulo prejsť do základných škôl a dosahovať primerané školské výsledky.

b/ podporí projekty, ktorých cieľom je overiť prístupy k znižovaniu segregácie vo vzdelávaní.

c/ prijme stratégiu inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní na všetkých jeho úrovniach a v súlade s ňou vytvorí podmienky na zabezpečenie nárokovateľných podporných služieb a opatrení, vrátane zabezpečenia potrebného odborného personálu a podporných tímov do škôl a školských zariadení.

d/ Individualizovaný prístup vo vzdelávaní a podpora bude dostupná pre všetky deti, žiakov a študentov podľa ich potrieb, so špecifickým dôrazom na žiakov a študentov so zdravotným znevýhodnením a zo sociálne znevýhodneného prostredia.

e/ Osobitný zreteľ sa bude brať aj na žiakov s odlišným materinským jazykom od vyučovacieho jazyka v škole. Vláda zaradí nedostatočné ovládanie vyučovacieho jazyka školy medzi kritériá špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb a zároveň zabezpečí týmto žiakom dostatočnú podporu.

Slovenská republika

f/ zavedie koordinovaný nadrezortný systém včasnej intervencie pre deti so zdravotným znevýhodnením a pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich rodiny v prirodzenom prostredí dieťaťa.

g/ v otázkach národnostného školstva bude klásť dôraz na posilnenie jeho kvality a odborného zázemia, na vytváranie rovnakých príležitostí pre všetkých žiakov s ohľadom na ich materinský jazyk.

h/ zabezpečí skvalitnenie odbornej prípravy, kontinuálneho vzdelávania a osobného rozvoja pedagógov a odborných zamestnancov vyučujúcich na školách s vyučovacím jazykom alebo s vyučovaním jazyka národnostných menšín s dôrazom na princípy inkluzívneho vzdelávania, interkultúrneho a interetnického dialógu, vrátane prípravy kvalifikovaných učiteľov maďarského, rómskeho a rusínskeho jazyka ako základného predpokladu pre zabezpečenie možnosti kontinuálneho vzdelávania v jazyku národnostných menšín. Zanalyzuje postavenie malotriednych škôl, ktoré prispievajú k zachovaniu menšinovej identity príslušníkov národnostných menšín.

II. Ad odporúčanie č. 3 a 4

a/ Slovenská republika plne usiluje vytvárať spravodlivú a inkluzívnu spoločnosť. Nikto nesmie byť obeťou nespravodlivej diskriminácie. Všetci ľudia bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu, pohlavie alebo akékoľvek iné postavenie si zaslúžia, aby sa s nimi zaobchádzalo s rešpektom a umožnilo sa im plnohodnotné zapojenie sa do spoločnosti.

b/ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky uviedli, že slovenský legislatívny rámec a prax uznávajú komplexnú povahu tejto problematiky, pričom ku každému prípadu sa pristupuje osobitne, zohľadňujúc osobitnú situáciu každého jednotlivého pacienta, jeho alebo jej rodinnú situáciu, ako aj odporúčania zdravotníckych pracovníkov s cieľom uzdravenia osoby alebo zlepšenia stavu osoby pri zohľadnení súčasných poznatkov lekárskej vedy vrátane psychologického hľadiska. Zatiaľ čo predchádzajúcou praxou bolo identifikovať pohlavie osoby predovšetkým pozorovaním vonkajších genitálií, súčasnou praxou je zohľadniť aj chromozómovú konfiguráciu. Aj keď stále existuje priestor na zlepšenie, slovenský systém sa výrazne zlepšil v zohľadňovaní potrieb intersexuálov.

c/ V súvislosti s problematikou nenávisťných prejavov a násillia z nenávisťi je potrebné uviesť, že Slovenská republika sa dôrazne stavia proti akejkoľvek nespravodlivej diskriminácii a násilliu motivovanému nenávisťou voči LGBTI osobám. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR sa však úplne nestotožňuje s tvrdením ECRI, že „v dôsledku pretrvávajúcich nenávisťných prejavov proti LGBT osobám sa vyvinula negatívna dynamika“, nakoľko živú verejnú diskusiu nepovažuje za negatívnu dynamiku. Diskusie o manželstvách osôb rovnakého pohlavia, registrovaných partnerstvách alebo rodovej identite sú legitímnymi diskusiami a vláda SR zastáva názor, že by sa mala zachovať a uľahčiť slobodná, spravodlivá a slušná diskusia o týchto otázkach.

III. Ad odporúčanie č. 6

a/ V rámci plnenia úloh súvisiacich s odhaľovaním, objasňovaním a vyšetrovaním trestných činov extrémizmu sa príslušníci protiteroristickej centrály národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru zameriavajú na zisťovanie jednotlivcov, prípadne skupín alebo organizácií, ktoré podnecujú a podporujú rasovú, národnostnú, etnickú alebo náboženskú diskrimináciu, diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie, alebo pohlavia. Súčasťou protiteroristickej centrály národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru je extrémistické skríningové centrum, ktoré primárne vyhľadáva, monitoruje a analyzuje prejavy extrémizmu, rasizmu a xenofóbie v rámci kybernetického priestoru.

b/ Nenávisťne prejavy zverejňované na sociálnych sieťach Polícia Slovenskej republiky zálohuje na záznamové médiá a následne analyzuje. Po vyhodnotení zistených nenávisťných vyjadrení sú tieto informácie postúpené vecne príslušným vyšetrovateľom národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru, ktorí sú špecializovaní na vyšetrovanie trestných činov extrémizmu.

c/ Aj keď väčšina nenávisťných prejavov je zverejňovaná na sociálnych sieťach, pričom prevádzkovatelia majú sídlo v tretích krajinách a inú právnu úpravu, ako má Slovenská republika, treba poukázať na skutočnosť, že v uplynulých rokoch samotní prevádzkovatelia prejavili záujem na zamedzení nenávisťných prejavov a veľké množstvo týchto prejavov odstraňujú. Polícia Slovenskej republiky považuje za potrebné uskutočniť rokovania s poskytovateľmi takýchto služieb, za účelom poskytnutia účinnejších nástrojov boja proti nenávisťným prejavom na týchto platformách.

d/ Na základe povinnosti implementácie revidovanej Smernice Európskeho parlamentu a Rady o audiovizuálnych mediálnych službách pripravuje Ministerstvo kultúry SR kompletne nový mediálny zákon, ktorý nahradí v súčasnosti platnú právnu úpravu obsiahnutú v zákone o vysielaní a retransmisii a v zákone o digitálnom vysielaní. Pripravovaný mediálny zákon bude, okrem iného, čiastočne riešiť aj uvedenú

problematiku a zaručí, že subjekty, na ktoré sa bude vzťahovať nová právna úprava, budú musieť dodržiavať stanovené pravidlá, vrátane povinnosti zdržiavať sa akýchkoľvek prejavov nenávisťi.

IV. Ad odporúčanie č. 7

Trestný zákon Slovenskej republiky (zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov) obsahuje ustanovenia (§140, písmeno e)) o spáchaní trestného činu z osobitného motívu vrátane rasistického, homofóbneho alebo transfóbneho motívu. Skutková podstata ustanovení v § 140a Trestného zákona upravuje nenávisť voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. Spáchanie trestného činu z osobitného motívu tvorí súčasť kvalifikovanej skutkovej podstaty, za ktorý hrozí páchatelovi aj vyšší trest.

V. Ad odporúčanie č. 8

Vytvorenie rámca pre dialóg a spoluprácu medzi políciou a členmi menšinových skupín: Zintenzívnenie a prehĺbenie spolupráce, ako aj nadväzovanie nových kontaktov a dialógu s mimovládnyimi organizáciami a zástupcami menšín, najmä za účelom odhaľovania indikátorov radikalizácie, extrémizmu a nenávisťných trestných činov je jednou z priorít národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru zadefinovanej v základnom plánovacom dokumente - ročný plán hlavných úloh Prezídia Policajného zboru na rok 2020.

VI. Ad odporúčanie č. 14

a/ V Slovenskej republike je základné právo na ochranu zdravia spolu so základným právom na bezplatnú zdravotnú starostlivosť garantované Ústavou SR. Prioritou Slovenskej republiky je rovný prístup pri zabezpečení dostupnej a kvalitnej zdravotnej starostlivosti pre všetkých občanov vrátane dodržiavania všetkých ľudsko-právnych aspektov. Národná legislatíva v plnej miere zohľadňuje práva pacientov ukotvené v medzinárodnoprávných dokumentoch.

b/ S cieľom zabrániť nezákonným sterilizáciám, Slovenská republika prijala systémové, legislatívne a iné praktické opatrenia. Bol zavedený inštitút informovaného súhlasu, ktorý je preukázateľným súhlasom osoby s poskytnutím zdravotnej starostlivosti, a ktorému predchádzalo poučenie. Ošetrujúcemu zdravotníckemu pracovníkovi je stanovená povinnosť informovať o účele, povahe, následkoch, možnostiach voľby a rizikách akéhokoľvek poskytnutia zdravotnej starostlivosti. Sterilizáciu možno vykonať len na základe písomnej žiadosti, ktorú osoba podáva poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti, ktorý sterilizáciu vykonáva, a písomného informovaného súhlasu po predchádzajúcom poučení osoby plne spôsobilej na právne úkony alebo zákonného zástupcu osoby nespôsobilej dať informovaný súhlas alebo na základe rozhodnutia súdu na základe žiadosti zákonného zástupcu. Poučenie predchádzajúce informovanému súhlasu musí zahŕňať informácie o alternatívnych metódach antikoncepcie, plánovaného rodičovstva a medicínskych dôsledkoch sterilizácie.

c/ V prípade porušenia základných ľudských práv a slobôd, existuje v Slovenskej republike účinný mechanizmus na ich ochranu prostredníctvom nezávislého súdnictva. Vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov v problematike reprodukčného zdravia a sexuálnej výchovy, vrátane sterilizácií a iných antikoncepčných metód, ako aj so zameraním na právne aspekty poskytovania zdravotnej starostlivosti s prihliadnutím na potrebu získavania informovaného súhlasu a poučenia o ňom, je obsiahnuté v príslušných študijných programoch pre zdravotnícke povolania. Rovnako, každý zdravotnícky pracovník má povinnosť zo zákona dodržiavať Etický kódex.

VII. Ad odporúčanie č. 15

a/ Úrad inšpekčnej služby (ďalej len „úrad“) je osobitnou súčasťou Policajného zboru s pôsobnosťou pre celé územie Slovenskej republiky na odhaľovanie, vyšetrovanie a skrátene vyšetrovanie trestných činov príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov a príslušníkov finančnej správy. Úrad je nezávislý od právomoci ministra vnútra Slovenskej republiky a do veľkej miery je oddelený od polície a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, nakoľko za jeho činnosť zodpovedá riaditeľ priamo vláde Slovenskej republiky. Medzi hlavné činnosti úradu patrí vyšetrovanie prípadov podozrenia z neprimeraného použitia policajnej sily alebo zlého, či diskriminačného zaobchádzania.

b/ Slovenská republika vykonala celý rad legislatívnych krokov, aby v čo najväčšej miere, zachovala vysokú mieru efektívnej funkčnosti inšpekcie v prostredí Policajného zboru s cieľom zabezpečenia jeho integrity. Napriek uvedeným krokom, ktoré výrazne prispeli k posilneniu nezávislosti inšpekcie sa vláda Slovenskej republiky v programovom vyhlásení na roky 2020 - 2024 zaviazala prehodnotiť postavenie a činnosť úradu a na základe výsledkov analýzy legislatívnymi opatreniami zabezpečiť ešte väčšiu nezávislosť a efektívnosť.

VIII. Komentár Slovenskej republiky k paragrafu 72 správy ECRI

a/ Sloboda náboženského vyznania je zaručená Ústavou Slovenskej republiky a ďalšími normami, ktoré sú súčasťou vnútroštátnej legislatívy Slovenskej republiky. Podmienky na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nijako neobmedzujú (neovplyvňujú) výkon práva slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru. Rovnako ako príslušníci ostatných registrovaných a neregistrovaných cirkví majú aj moslimovia právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru samostatne alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, vyučovaním, náboženskými úkonmi alebo zachovávaním obradov.

b/ Žiaden vnútroštátny zákon nezakazuje ani neobmedzuje právo moslimov vybudovať mešitu, islamské centrum alebo praktizovať svoje náboženstvo či už vo forme bohoslužieb alebo vo forme tradičných náboženských (aj pohrebných) obradov. Registrácia cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je nevyhnutnou podmienkou výkonu slobody náboženského vyznania, týka sa iba podmienok ich vzniku ako štátom uznaných cirkví a náboženských spoločností a má právnu relevanciu najmä z hľadiska ekonomických aspektov ich fungovania. Pokiaľ ide o „zachovanie si štatútu registrovanej komunity“ v súvislosti s požiadavkou počtu členov podľa platného zákona o náboženskej slobode, je potrebné si uvedomiť, že cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré pôsobili na našom území zo zákona alebo na základe súhlasu štátu k 1. septembru 1991, sa považujú za registrované bez ohľadu na počet ich členov.

Bratislava, november 2020

ECRI Secretariat
Directorate General of Democracy
Council of Europe
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

 [@ECRI_CoE](https://twitter.com/ECRI_CoE)

www.coe.int

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) is a unique human rights monitoring body which specialises in questions relating to the fight against racism, discrimination (on grounds of “race”, ethnic/national origin, colour, citizenship, religion, language, sexual orientation and gender identity), xenophobia, antisemitism and intolerance in Europe; it prepares reports and issues recommendations to member States.

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE